

TÜRK TARİH KURUMU'NUN 1970 YILI GENEL KURUL TOPLANTISI

Türk Tarih Kurumu Genel Kurulu, 2 Mayıs 1970 Cumartesi günü saat 10,45 de Ankara'daki merkezinde toplandı. Saat 9,30 da üyeler Kurumu'un Kurucusu Atatürk'ün Anıt Kabrini ziyaret ederek çelenk koydular ve saygı duruşunda bulundular. Anıt Kabrin defterine Kurum Başkanı Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu şunları yazdı :

"Büyük Atatürk,

Başımız dik, alnımız açık, yüreğimiz umut ve cesaretle dolu olarak eserinin gönülden takipçisiyiz. Aziz hâtraları saygı ve sevgilerle anmaya geldik."

Atatürk'ten sonra Devrim şehitlerinin mezarları da ziyaret edilerek bir buket kondu.

Saat 10,30 da Kurum merkezine dönen üyeler 10,45 de Genel Kurul toplantısına katıldılar.

Başkan Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu, çoğunluğun bulunduğunu söyleyerek, oturumu şu sözlerle açtı :

"Sayın Arkadaşlar,

Biraz önce Anıt Kabirde Büyük Atatürk'ümüzün manevî huzurlarındaki tâzim vazifenzinden sonra özel deftere kaydettiğimiz gibi, başımız dik, alnımız açık, yüreğimiz umut ve cesaretle dolu olarak eserinin gönülden takipçisi bizler, Kurumun 1970 yılı çalışma dönemine giriyoruz. 1969 yılında kaybetmek talihsizliğine uğradığımız rahmetli arkadaşımız Prof. Dr. Şinasi Altındağ ile şeref üyelerimizden Prof. Dr. Lajos Fekete'nin aziz hâtraları önünde saygı duruşunda bulunmaya sizleri davet ediyorum. Sayın Tahsin Öz rahatsızlığından dolayı bu toplantımıza katılamamıştır. Kendilerine âcil şifalar dilerim.

Kurumumuzun 1969 yılına ait Yönetim, Basımevi Yönetim ve Denetleme Kurulları raporlarını Sayın Uluğ İğdemir biraz sonra Sayın heyetinize okuyacaklardır.

Aziz Arkadaşlarım,

Geçen yıl ertelemek zorunda kaldığımız VII. Türk Tarih Kongresini bu yıl Eylül ayında toplantıya çağırılmaya, -Genel Kurulumuzun Yönetim Kuruluna verdiği yetkiye dayanarak ve yüksek tasvibinizi bir kere daha isteyerek - karar vermiş bulunuyoruz.

VII. Türk Tarih Kongresi'nin Büyük Millet Meclisi'nin ellinci yılına raslamasını da uğurlu ve mânalı bir tesadüf kabul ediyoruz.

Anadolu'nun kesinlikle Türk yurdu olmasını sağlayan Malazgird Savaşının 900 üncü yıl dönümünün kutlanmasına Kurumumuzun eser yayımı yolu ile katkısını özellikle belirtmek ve bu katkıda Sayın Üyemiz Prof. Dr. Adnan Erzi'nin büyük payını kaydetmek isterim.

Kurumumuzun önümüzdeki yılları kapsayacak çalışmaları hakkında Yönetim Kurulumuzun yüksek heyetinize sunduğu önerinin Kurumun bilimsel çalışmalarının verimi bakımından önemi üzerinde özellikle durmayı ve sayın heyetinizin ilgisini çekmeyi ödev sayıyorum.

*Sayın Arkadaşlarım,
Kuruluşundan bugüne kadar Türk Tarih Kurumu'nun çalışmalarını ayrıntıları ile kapsayan "Türk Tarih Kurumu" adlı bir eser baskıya verilmiştir. Beş on gün içinde yayınlanmış olacaktır.*

Cumhuriyet Halk Partisi ile olan davamızın son durumu hakkında Genel Müdürümüz Sayın Uluğ İğdemir açıklamalarda bulunacaktır.

Eski Valilerimizden ve Tokat Milletvekili Rahmetli Ali Galip Pekel'in kitaplarından sonra arşivini de Sayın eşi Semiha Pekel 13 büyük paket halinde Kurumumuza hediye etmişlerdir.

Sayın Halûk Cemil Tanju da uzun yıllar bulunduğu Amerika'da Amerika Yerlileri (Kızıl derililer) hakkında topladığı sözlük, araştırma, ses bandı ve fotoğraf gibi çok değerli malzemeyi Kurumumuza bağışlamışlardır. Sayın Semiha Pekel ile Sayın Halûk Cemil Tanju'ya Kurum adına içten teşekkürlerimi sunarım.

Toplantımızı açarken şahsım ve arkadaşlarım adına saygı ve sevgilerimi sunuyor, başarılar diliyor, hepinizi içtenlikle selâmlıyorum.

Geçen yıl mazereti nedeni ile Genel Kurula katılmadığı için üyelik diploması sunulamayan Sayın Prof. Dr. Semavi Eyice'nin diplomasının verilmesinden önce kendisini Sayın Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel takdim edeceklerdir."

Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel Prof. Dr. Semavi Eyice'nin öğrenimi, akademik hayatı ve bilimsel çalışmaları hakkında kısa bilgiler vermek suretiyle kendisini takdim ettikten sonra sayısı 200 ü bulan kitap ve makalelerinden her birinin orijinal birer araştırma mahsulü olduğunu, bu çalışmalarının Kurumumuzda da devam etmesini diledi ve kendisini kutladı.

Prof. Semavi Eyice Türk Tarih Kurumu'na üye seçilmiş olmasından duyduğu mutluluğu belirterek teşekkür etti ve 19 uncu yüzyılın ilk yarısında İstanbul'a gelerek bazı binalar inşa ve Ayasofya'yı tamir etmiş olan İsviçreli Mimar Gasparre Fossati hakkında özlü bir bildiri okudu.

Bundan sonra Atatürk anısını imza eden Prof. Eyice'ye Kurumun kurucu üyelerinden Ordinaryüs Profesör İsmail Hakkı Uzunçarşılı üyelik diplomasını sağlık ve esenlik içinde yeni eserler vermesi dileğiyle sundu.

Başkan gündemin altıncı maddesi gereğince Genel Kurul Başkanlık Divanı'nın seçimine geçileceğini söyledi. Seçim sonunda Genel Kurul Başkanlığına Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel, ikinci Başkanlığa Bayan Fakihe Öymen, sekreterliklere de Prof. Dr. Bahadır Alkım ve Prof. Dr. Şerafettin Turan seçildiler.

Başkan Prof. Mansel raporların okunacağını söyleyerek Genel Müdür Uluğ İğdemir'e söz verdi. Uluğ İğdemir daha önce üyelere verilmiş olan Yönetim, Basımevi Yönetim ve Denetleme Kurulları raporlarını okudu. Başkan rapor hakkında söz isteyenlere söz verdi.

Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan dava hakkında açıklama yapılmasını istedi. Genel Müdür söz alarak Cumhuriyet Halk Partisi ile Kurumlar arasındaki davanın geçirdiği evreleri ve son durumu açıkladı ve 1968 yılı gelirinden bloke edilen miktardan 1.280.000 lirasının hisse senetlerimizin karşılık gösterilmesi suretiyle, 1.433.000 lirasının da Türkiye İş Bankası'ndan alınan kontrgaranti mektubu ile tahsil edildiğini bildirdi. Bundan sonra Prof. Hikmet Bayur, Prof. Halil Demircioğlu, Prof.

Osman Turan, Prof. Şevket Aziz Kansu, Prof. Ekrem Akurgal, Prof. Bekir Sıtkı Baykal, Prof. Sedat Alp, Prof. Tayyib Gökbiğgin, Prof. Adnan Erzi, Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Afif Erzen söz alarak rapor üzerine konuştular, dilek ve temennilerini söylediler.

Rapor üzerindeki konuşmalara öğleden sonra devam edilmesi kararlaştı. Bütçeyi incelemek üzere Bayan Fakihe Öymen, Prof. Semavi Eyice ve Dr. Hâmit Koşay bütçe komisyonuna seçildiler. Öğleden sonra saat 15 de toplanılmak üzere oturuma son verildi.

Genel Kurul öğleden sonra saat 15,05 de ikinci başkan Fakihe Öymen'in başkanlığında ikinci oturumunu yaptı. Bu oturumda Prof. Tayyib Gökbiğgin, Prof. Hikmet Bayur, Prof. Âfet İnan, Prof. Ekrem Akurgal, Prof. Halil İnalçık, Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Adnan Erzi, Prof. Osman Turan, Prof. Aydın Sayılı söz alarak rapor ve gelecekteki çalışmalar hakkında düşüncelerini belirttiler. Genel Müdür sorulara gerekli açıklamaları yaptı. Başkan konuşmaların bittiğini söyledi ve raporları oya koydu. Raporlar kabul edilerek Yönetim ve Basımevi Yönetim Kurullarıyla Denetleme Kurulu oybirliği ile aklандılar.

Bundan sonra gündemin 9, 10, 11, 12 ve 13 üncü maddelerinde belirtilen seçimlere geçilerek Yönetim Kuruluna aldıkları oy sırasıyla Prof. Dr. Âfet İnan, Prof. Dr. Tahsin Özgüç, Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu, Ord. Prof. Dr. Sedat Alp, Prof. Dr. Cemal Tükin, Yedek üyeliklere Prof. Tayyib Gökbiğgin, Prof. Dr. Halil İnalçık ve Ord. Prof. Enver Ziya Karal; Denetleme Kuruluna Bayan Fakihe Öymen, Dr. Hâmit Koşay ve Prof. Dr. Adnan Erzi; Haysiyet Divanına Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan, Ord. Prof. Hikmet Bayur, Tahsin Öz, Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver; Basımevi Yönetim Kuruluna Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan, Dr. Hâmit Koşay ve Prof. Dr. Adnan Erzi; Kitaplık Komisyonuna, Dr. Hâmit Koşay, Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı ve Prof. Dr. Adnan Erzi seçildiler.

Bütçe Komisyonu raporu gelmiş olduğundan rapor, Yönetmelik ve 1970 yılı bütçesi okunarak oybirliği ile onaylandı.

Gündemin "Üyelik Önerileri" maddesine geçildi ve gizli oyla yapılan seçimler sonunda asli üyeliklere Prof. Dr. Nimet Özgüç, Prof. Dr. Fikret Işıltan, Prof. Dr. Tahsin Yazıcı, Prof. Dr. Şehabettin Tekindağ; Şeref üyeliklerine Prof. Dr. Wolfram Eberhard, Prof. Dr. Gyula Moravcsik, Prof. Dr. Laszlo Rasonyi; Muhabir üyeliklere Prof. Dr. Jale İnan, Prof. Dr. Seniha Tunakan, Prof. Dr. Kenan Erim, Doçent Dr. Ali Sevim, Doçent Dr. Nejad Kaymaz, Doçent Dr. Yaşar Yücel, Doçent Dr. Muzaffer Arıkan, Doçent Dr. Nejad Göyünç, Doçent Dr. Cengiz Orhonlu gerekli oyları sağlayarak seçildiler.

Bundan sonra Yönetim Kurulu ile Kollardan ve üyelere gelen önerilerin görüşülmesine geçilerek şunlara karar verildi :

1 — Kurumun gelecek yıllarda izleyeceği çalışma yöntemlerini saptama ve uzman yetiştirme yönetmeliğini hazırlamak üzere Dr. Hâmit Koşay, Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı, Prof. Dr. Adnan Erzi, Prof. Dr. Şerafettin Turan'dan mürekkep bir Yarkurulun kurulmasına;

2 — Uluslararası Akademik Birliğe Kurumumuzun üye olmasına;

3 — 7 - 13 Mayıs 1970 tarihleri arasında Atina'da toplanacak olan Uluslararası İkinci Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kongresine Dr. Hâmit Koşay ve Prof. Dr. Halil İnalçık'tan başka masrafları Kurumca ödenmek üzere Prof. Dr. Afif Erzen ve Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal'ın katılmasına ;

4 — Hollanda Millî Eğitim Bakanlığınca Hollanda Üniversite ve kitaplıklarında bilimsel araştırmalar yapmak üzere çağırılan Prof. Dr. Bahadır Alkım'a Hollanda'ya gidiş-dönüş uçak ücretini karşılamak üzere 5000 liralık bir yardım yapılmasına ;

5 — Ağustos 1970'de Moskova'da toplanacak olan milletlerarası Tarihî Bilimler Kongresine Kurum adına Prof. Dr. Halil Demircioğlu, Prof. Dr. Afif Erzen, Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Tayyib Gök-bilgin, Prof. Dr. Âfet İnan, Prof. Dr. Adnan Erzi, Prof. Dr. Cemal Tukin, Prof. Dr. Şerafettin Turan, Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, Prof. Dr. Halil İnalçık'ın katılmasına, bu münasebetle Moskova'da toplanacak olan uluslararası İkinci Dünya Savaşı Tarihi Komitesi toplantısında Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın Leningrad'da toplanacak İktisad Tarihi kongresinde, Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Kurumu temsil etmelerine;

6 — Türk Tarihi üzerinde yabancı dillerde yayınlanmış ve yayınlanmakta olan eserlerin eksiksiz teminine çalışılmasına;

7 — Prof. Dr. Adnan Erzi'nin Malazgird Savaşı ile ilgili yazmaları incelemek ve gerekirse mikrofilmlerini almak üzere İran ve Irak'a yapacağı seyahat masraflarının Kurumca ödenmesine;

8 — VII. Türk Tarih Kongresi münasebetiyle Kolların ve Genel Kurulun olağanüstü toplanmasına.

TÜRK TARİH KURUMU YÖNETİM KURULU'NUN 1969 ÇALIŞMA YILI RAPORU

Genel Kurulun Sayın Üyeleri,

Yönetim Kurulunuzun 1969 çalışma yılı raporunu yüce katınıza sunuyoruz :

BÜTÇE DURUMU

Kurumumuzun 1969 yılı gelir ve giderleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

A. GELİRLER

<u>Bölüm</u>	<u>Gelirlerin Çeşidi</u>	<u>Bütçeye Konan</u> <u>Lira K.</u>	<u>Sağlanan</u> <u>Lira K.</u>
I	Kurum Arttırimından	569.363 —	569.363 —
II	Atatürk vasiyeti geliri	3.750.000 —	2.380.967,95
III	Üye ödentileri	250 —	270 —
IV	Yayın gelirleri	150.000 —	165.886,95
V	Basımevi geliri	900.000 —	900.469,47
VI	Türlü gelirler	100.000 —	102.234,81
	TOPLAM	<u>5.469.613 —</u>	<u>4.119.192,18</u>

B. GİDERLER

<u>Bölüm</u>	<u>Giderlerin Çeşidi</u>	<u>Bütçeye Konan</u> <u>Lira K.</u>	<u>Harcanan</u> <u>Lira K.</u>
I	Görevli giderleri	993.100 —	772.007,19
II	İdarî giderler	195.000 —	157.556,87
III	Bilimsel giderler	1.445.000 —	544.147,44
IV	Yatırımlar ve yatırımla ilgili giderler	2.536.000 —	1.687.029,52
V	Yayın zararları	300.001 —	194.353,55
	TOPLAM	<u>5.469.101 —</u>	<u>3.355.094,57</u>

Bu tablolarda görüldüğü üzere, Kurumumuzun 1969 yılı gelirleri bütçe ile tasarlanan gelirlerden 1.350.420 lira 82 kuruş eksiktir. Bunun nedeni Atatürk vasiyeti gelirlerinin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu gelirler üzerinde hak iddia etmesi yüzünden, bloke edilmiş olmasındandır.

Kurumumuzun bu yılki harcamaları da bütçe ile verilen ödenekten 2.114.006 lira 43 kuruş eksiktir. Gerçek gelirlerimizle gerçek giderlerimiz arasındaki gelir fazlası olan 764.097 lira 61 kuruş Kurum arttırimına alınmıştır.

YAYIN İŞLERİ

Bu yıl içinde şu eserlerin basımı bitmiş ve yayımlanmıştır :

1. FEVZİYE ABDULLAH TANSEL : *Mehmet Emin Yurdakul'un eserleri I. Şiirleri*.
2. TAHSİN ÖZGÜÇ : *Altıntepe II*.
3. MUAZZEZ ÇİÇ - HATİCE KIZILYAY : *Sumer Edebt Tablet ve Parçaları I*.
4. SÜHEYL ÜNVER : *İstanbul Rasadhanesi*.
5. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI : *Anadolu Beylikleri* (2. Baskı).
6. ULUĞ İĞDEMİR : *Sivas Kongresi Tutanakları*.
7. G. JAESCHKE : *Mondros'tan Mudanya'ya kadar Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*.
8. *Belleten* : 130 - 132.

Şu eserlerin basımı bitmek üzeredir :

1. BERNARD LEWIS (Türkçeye çeviren : METİN KIRATLI) : *Modern Türkiye'nin Doğuşu*.
2. *Kanunî Armağanı*.
3. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI : *Osmanlı Devleti Teşkilâtı'na Mehal* (2. Baskı).
4. ENVER ZİYA KARAL : *Osmanlı Tarihi V. cild* (3. Baskı).
5. G. JAESCHKE : *Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri*.
6. *Atatürk Konferansları II*.

Bu yıl içinde şu eserlerin basımına başlanmıştır.

1. HÂMİT Z. KOŞAY - MAHMUT AKOK : *Alacahöyük Kazısı Raporu* (1963 - 1968).
2. ŞEVKET AZİZ KANSU : *İnsanlığın Kaynakları ve İlk Uygarlıklar* (2. baskı).
3. V. GORDON CHILDE : *Doğunun Prehistoryası* (2. baskı).
4. *Atatürk Konferansları III*.
5. İBN-i KEMAL : *Tevarih-i Âl-i Osman I. Dester* (Yayımlayan Şerafettin Turan).
6. *Anonim Tevarih-i Âl-i Selçuk* (Eleştirmeli baskısını hazırlayan ve Türkçeye çeviren : ADNAN ERZİ).

SATIN ALINAN VE BAĞIŞLANAN ESERLER VE ARŞİVLER

Dışişleri Bakanlığı memurlarından Rahmetli Saffet Örfi Betin'in elyazması halindeki üç eseriyle bir kısım notları ve belgeleri 5000 lira bedelle ailesinden satın alınmıştır.

Eski Milletvekillerinden Bayan Hasene Ilgaz'ın Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul ve çevresinde gizli olarak çalışan çeşitli kurumlarla kişiler hakkında topladığı belgeler ve hayatta olanlarla yaptığı konuşmaları saptayan notlar, fotoğraflar ve anılar bir dosya halinde ve 5000 lira bedelle satın alınmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi müdürü Rahmetli Zeki Oral'ın oğlu Avukat Baha Oral, babasına ait zengin arşivi kurumumuza bağışlamıştır. Anadolu'nun tarihsel anıtları ve folkloru hakkında uzun yıllar çalışmış ve değerli eserler yayınlamış olan Zeki Oral'ın arşivinde Anadolu anıtları hakkında 193 dosya, 3279 fotoğraf, 251 film, 5 tomar rölöve, 3 estampa ve 59 not defteri bulunmaktadır.

Rahmetli Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın torunu Mehmet Cemal, büyük babasına ait bir kısım kitap, albüm, fotoğraf ve mektuplardan ibaret arşivi Kurumumuza bağışlamışlardır.

Uzun yıllar Amerika'da kalarak Amerika yerlileri hakkında pek çok malzeme, sözlük, kitap, fotoğraf ve ses bandları toplamış ve bunlardan faydalanarak "*Tunç Derililer*" adlı bir de kitap yayınlamış olan Bay Haluk Cemil Tanju bu malzeme ve kitapları Kurumumuza bağışlamışlardır.

Önümüzdeki yıllarda katalogları yapılacak olan bu arşivler tarihimiz için baha biçilmez bir değer taşımaktadır. Sayın Baha Oral'a, Sayın Mehmet Cemal'e ve Sayın Haluk Tanju'ya Kurumumuzun şükranlarını huzurunuzda tekrarlamak isteriz.

ULUSLARARASI KONGRELER

Genel Kurulumuzun geçen yıl aldığı karara uyularak bu yıl Uluslararası kongrelerin bir çoğuna katılmadık. Yalnız üyesi bulunduğumuz Uluslararası Güney - Doğu Avrupa Araştırmaları Kurumunun 22 - 28 Nisan 1969 tarihleri arasında Filibe'de düzenlediği "Bizans Çağına kadar Balkan Kavimleri Ethnogénése'i" konulu Symposion'a üyelerimizden Dr. Hâmit Koşay katılmıştır.

Arkadaşımızın bize verdiği rapordan anlaşıldığına göre Filibe'deki toplantılar dört gün sürmüştür, iki gün de Kızanlık, Eski Zağra, Yeni Zağra çevresindeki neolitik, eneolitik, Eski Bronz Çağı ve Trak tümülüsleri ile ilgili kazı yerleri gezilmiştir. Arkadaşımız Symposion'da "Karaz ve Orta Fırat bölgesi prehistorik kültürünün yayılışı ve Bereket Tanrıçası kültürünün Balkanlara ve daha ilerilere etkisi" konusunda projeksiyonlu bir konuşma yapmıştır.

11 - 20 Eylül 1969 tarihleri arasında Şam'da toplanan IX. Klâsik Arkeoloji kongresine üyelerimizden Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal katılarak kongreye "Doğu Sanatının Yunan Sanatına Etkileri" konulu bir tebliğ sunmuştur.

1 - 6 Eylül 1969 tarihleri arasında Bonn'da toplanan "Klasik İncelemeler IV. Uluslararası Kongresi'nde bir kitap sergisi açan Almanya'nın tanınmış kitapevlerinden Dr. Rudolf Habelt Kitabevi Kurumumuzun bu alanda yayınladığı eserleri de sergisinde teşhir etmiş ve büyük ilgi görmüştür.

İLMÎ ARAŞTIRMALARA YARDIM

Genel kurulumuzun verdiği karar gereğince bu yıl hiç bir üyemize ilmî araştırma yardımı yapılmamıştır.

KONFERANSLAR

Atatürk Yıllık Konferansları'nın VIII. dizisi bu yıl 14 Kasım 1969 da başlamak ve 12 Haziran 1970 de bitmek üzere 12 konferansla düzenlenmiştir. Bu yılki konferansların konusu serbest bırakılmıştır. Konferansların listesini aşağıda sunuyoruz :

14 KASIM	1969 CUMA	Prof. Dr. Fûruzan Kınal: <i>Hitit Devleti için Kuzey Suriye'nin Önemi.</i>
19 ARALIK	1969 CUMA	Prof. Nusret Hızır : <i>Hegel ve Nietzsche'de Tarih Görüşü</i> (Bir karşılaştırma).

- 6 ŞUBAT 1970 CUMA Prof. Dr. Halet Çambel: *Güney-Doğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmalarının Kültür Tarihi Bakımından Önemi.*
- 13 ŞUBAT 1970 CUMA Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver : *Viyana Kütüphanesi ve Müzelerinde Türk Eser ve Hâtıraları.*
- 27 ŞUBAT 1970 CUMA Prof. Dr. Semavi Eyice: *Ankara'nın Eski Bir Resmi Hakkında.*
- 13 MART 1970 CUMA Prof. Dr. Kılıç Kökten: *Keban Baraj Gölü Çevresinde Taş Devri Buluntuları.*
- 20 MART 1970 CUMA Dr. Arslan Terzioğlu: *İskenderiye Kütüphanesi müslümanlar tarafından yakılmamıştır.*
- 10 NİSAN 1970 CUMA Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel: *Perge'de Son Araştırmalar.*
- 24 NİSAN 1970 CUMA Prof. Dr. Mebrure Tosun: *Sumer Dili ile Türk Dili Arasında Karşılaştırma.*
- 8 MAYIS 1970 CUMA Tahsin Öz: *Yurdumuzda Müzeler Nasıl Kuruldu? Neler yapıldı? ve Neler Yapılması Gerekli.*
- 22 MAYIS 1970 CUMA Prof. Dr. Doğan Kuban: *Atatürkçülük üzerinde Yorumlar ve Çağdaş Uygarlığa Katılma Sorunu.*
- 12 HAZİRAN 1970 CUMA Haluk Cemil Tanju : *Türkler ve Kit'alar Arası Büyük Göçler.*

Bunlardan başka Türkiye'de Bodrum kazılarını idare eden Danimarka'nın Aarhus Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Direktörü Prof. Dr. Christian Jeppesen 7 Mayıs 1969 da Kurumumuzda "*Halikarnas Anıtı ve Bodrum kazısı*" konusunda, Efes kazıları Direktörü ve Viyana Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Wilhelm Alzinger 28 Mayıs 1969'da "*Efes Kazıları*" konusunda birer konferans verdikleri gibi, Kurumumuzun Muhabir üyeliğine seçilmiş olan İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Rudolf Naumann da üyelik beratının verilmesi münasebetiyle 16 Ocak 1970 de Kurumumuzda "*1969 Yılında Türkiye'de Alman Arkeoloji çalışmalarının sonuçları*" konusunda bir konferans vermiştir.

VII. TÜRK TARİH KONGRESİ

Genel Kurulumuzun geçen yıl verdiği karar gereğince ve Kurumumuzun içinde bulunduğu malî durum dolayısıyla VII. Türk Tarih Kongresi'nin 1970 yılına ertelenmesini Yönetim Kurulumuz uygun bulmuştur. Kongre bu yıl aynı tarihte (25-29 Eylül 1970) yapılacaktır.

ATATÜRK VE DEVRİMLERİ ARAŞTIRMA MERKEZİNİN ÇALIŞMALARI

Atatürk ve Devrimleri Araştırma Merkezi'nin 1969 yılı çalışmalarını şöylece özetleyebiliriz :

Merkezin 1969 yılı sonunda elinde bulunan malzemenin sınıflandırılması yapılmış, fişleri yazılmıştır. Buna göre :

a) El kataloğuna giren kitapların sayısı 2275'e ulaşmıştır.

b) Eski yıllardan derlenmiş makale ve haber fişlerinin sayısı 7152'yi bulmuştur.

Bunlar şimdilik gazete ve dergi adlarına göre alfabe sırasinda kartoteğe yerleştirilmiştir

c) Eski dergilerin fişlenmesine başlanmış, eski fişlerin tamamlanması işine geçilmiştir.

ç) Bay Sami Özerdim'in Kuruma başladığı 1961 - 1968 yıllarını kapsayan makale ve haber kütüphaneleriyle merkezin geçen yıldan beri derlediği makale ve haber kütüphanelerinin sayısı 7549'u bulmuştur. Bunlar 252 konu üzerine sınıflandırılmıştır

KOL ÇALIŞMALARI

Kollarımız Yönetmelikte öngörülen toplantılarını bu yıl da yapmışlar ve gerekli kararları almışlardır. Ayrıca Eski Çağ Kolumuz 17. 1. 1970 tarihinde Ankara'da toplanarak yeni üyelik önerilerini görüşmüş ve bunları Genel Kurula sunulmak üzere Yönetim Kuruluna vermiştir.

KAYBETTİĞİMİZ ÜYELER

Kurumumuz bu yıl da aslı üyelerinden Prof. Dr. Şinasi Altundağ'la Şeref üyelerinden Macar İlimler Akademisi üyesi Prof. Dr. Lajos Fekete'yi kaybetmek bahtsızlığına uğramıştır. Her iki değerli üyemizin hatıralarını saygı ile anarız.

UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONUNDAKİ ÇALIŞMALARIMIZ

UNESCO Türkiye Millî Komisyonuna geçen yıl yeniden seçilen Asbaşkanımız Prof. Dr. Âfet İnan, Komisyon Yönetim Kurulu'ndaki çalışmalarına devam etmektedir. Yönetim Kurulu, arkadaşımıza Müzecilik Bölümü'nün yönetim görevini vermiştir. Bu bölüm eski eserlerle birlikte, UNESCO Genel Merkezi'nde bu maksatla hazırlanan projeleri inceleyecek, tarihi ve millî değeri olan eserlerin dış ülkelere kaçırlmaması için teşebbüslerde bulunacak, Türk Büyüklerinin yıldönümlerinin anılması için UNESCO genel merkezine tekliflerde bulunacaktır.

MUHABİR VE ŞEREF ÜYELERİ İÇİN YAPILAN TÖRENLER

Geçen yılki Genel Kurul'da Kurumumuzun Şeref ve Muhabir üyeliklerine seçilen üç değerli bilim adamının diplomaları törenle kendilerine verilmiştir.

Şeref üyeliğine seçilen Collège de France profesörlerinden Fernand Braudel'in diploması Paris Büyükelçimiz Sayın Hasan Işık tarafından 9 Şubat 1970'te Elçilikte düzenlenen bir törenle kendisine sunulmuş ve bu münasebetle gerek Sayın Büyükelçimiz ve gerekse Profesör Braudel tarafından dostane konuşmalar yapılmıştır.

Muhabir üyeliğe seçilen İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Rudolf Naumann'ın diploması 16 Ocak 1970'te Ankara'da düzenlenen bir törenle verilmiştir.

Muhabir üyeliğe seçilen Berlin Özgür Üniversitesi Klasik Filoloji Profesörü Dr. Paul Moraux'nun diploması da Berlin Üniversitesi'nde düzenlenen bir törenle Üniversite Rektörü tarafından kendisine verilmiştir.

MALAZGİRD SAVAŞI'NIN 900 ÜNCÜ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA
YAPILACAK YAYINLAR

Malazgird savaşının 900 üncü yıldönümü münasebetiyle Kurumumuzca yapılacak yayınlar için yeni bir yayın serisi açılmış ve ilk eser olarak üyelerimizden Prof. Dr. Adnan Erzi'nin yayına hazırladığı ve Türkçeye çevirisini yaptığı "*Anonim Tevarih-i Âl-i Selçuk*" baskıya verilmiştir. Bunu yine Prof. Dr. Adnan Erzi'nin hazırladığı Edirne Selçuknamesiyle Yazıcıoğlu'nun Selçuknamesi takip edecektir. Bu seri için teklif edilen bir kaç yeni eserin de, kararı alınır alınmaz, baskısına geçilecektir.

BÜYÜK TÜRK ÂLİMİ EL-BİRÜNİ'NİN 1000 'İNCİ
DOĞUM YILINA HAZIRLIK

Zamanının en büyük bilim adamı olarak tanınan büyük Türk düşünürü el-Birûnî'nin 1000'inci doğum yıldönümü 4 Eylül 1973 tarihine rastlamaktadır. Yönetim Kurulumuz eserleri dünya dillerine çevrilmiş olan bu ünlü bilim adamımızın vaktiyle Bay Kıvameddin Burslan tarafından Arapçadan dilimize çevrilen *Malihind* adlı eseri ile *Tahdid-i Nihayet el-Emakin* adlı eserlerini bastırmaya ve 4 Eylül 1973 de de bir seminer düzenlemeye karar vermiştir. Bu yıl dönümünün dünya ölçüsünde kutlanması için UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'na başvurulduğu gibi, adına bir seri posta pulu çıkarılması da PTT idaresine önerilecektir.

ULUSLARARASI II. DÜNYA SAVAŞI TARİHİ KOMİTESİ ÜYELİĞİ

Geçen Genel Kurulda verilen karar gereğince merkezi Paris'te olan İkinci Dünya Savaşı Tarihi Komitesine Kurumumuz da üye olmuştur. İkinci Dünya Savaşını inceleyecek olan Komitede Kurumumuzu temsil etmek üzere üyelerimizden Ord. Prof. Enver Ziya Karal seçilmiştir. Bu seçimin Genel Kurulca onaylanmasını ayrı bir yazı ile öneriyoruz.

Bu Komite bültenlerini ve çalışmasına ait haberleri düzenli olarak kurumumuza göndermektedir.

ÇEŞİTLİ ÇALIŞMALAR

Kurumumuza zaman zaman gerek Devlet örgütlerince ve gerekse içten ve dıştan kişiler ve Kurumlarca tarihi konular hakkında sorular sorulmakta ve bilgi istenmektedir. Bunlar incelenerek gerekli bilgi verilmekte ve kaynaklar gösterilmektedir. Bunlardan bir kaçını örnek olarak aşağıda bilgimize sunuyoruz :

1. Brüksel Basın Ataşeliğince hazırlanan "*Histoire de la Turquie*" adlı eser Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nün isteği üzerine incelenerek gerekli rapor verildi.

2. Dışişleri Bakanlığı'nın isteği üzerine Kahire'de açılacak Şeyh Cemaleddin Afganî kitap sergisi için Şeyh Cemaleddin Afganî hakkındaki yayınların bir listesi hazırlanarak gönderildi.

3. 1970 yılında çıkarılacak Posta hatıra pulları için Türk tarihinin belli başlı büyük olaylarıyla Türk büyüklerinin listesi Millî Eğitim Bakanlığı'nın isteği üzerine hazırlandı.

4. Millî Eğitim Bakanlığı Dış Münasebetler Genel Müdürlüğü'nün isteği üzerine İspanya'da yayınlanan bir Ansiklopedideki Ermenistan maddesi üzerinde, gelecek baskılarında uygulanmak üzere, gerekli düzeltmeler yapıldı.

5. Dışişleri Bakanlığının isteği üzerine Amerika'da Tennessee Teknoloji Üniversitesi hazırlanmakta olan "Orta Doğu Sözlüğü" için *Osman, İttihad ve Terakki* ve *Misak-ı Milli* maddeleri yazılarak gönderildi.

6. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün isteği üzerine Demir köprü barajı Çakallar tepesinde bulunan Türkiye'nin en eski insan kalıntısı fosil insan ayağı izlerinin bulunduğu yerin milli park haline getirilmesi Tarım Bakanlığı'ndan rica edildi.

BASIN TOPLANTISI

Kurumumuz hakkında bir süreden beri devam eden ve belirli bir kaynaktan çıkan asılsız ve yakışsız yayınlar üzerine kamu oyunun aydınlatılması amacıyla 14 Eylül 1969 tarihinde bir basın toplantısı düzenlenmiş ve Kurumumuzun çalışmaları hakkında basına bilgi verilmiştir. Basına yazılı olarak verilen ve bazı gazetelerde olduğu gibi, bazılarında kısmen yayınlanan bildiri 132 sayılı Belleten'e de alınmıştır.

ALMAN BÜYÜKELÇİLİĞİNİN KURUMUMUZA BAĞIŞLADIĞI KİTAPLAR

1969 Martında Ankara'da Alman Kütüphanesi'nde 300 Alman yayın evinin katıldığı bir kitap sergisi açılmış ve bu sergide 3800 kitap teşhir edilmişti. Alman Büyükelçiliği bu kitaplar arasından tarihle ilgili 80 eseri seçerek bunları Kurumumuza armağan etmiştir. 8000 Türk lirası civarında bir değeri olan bu eserler 14 Ekim 1969 da Alman Büyükelçiliği Kültür Ataşesi Dr. Ekkehard Eickhoff tarafından Kurumumuza getirilerek teslim edilmiş ve bu münasebetle Başkanımızla Kültür Ataşesi arasında karşılıklı dostluk konuşmaları yapılmıştır. Buna ait haber 132 sayılı Belleten'de yayınlanmıştır.

KİTAPLIK ÇALIŞMALARI

Kurumumuz kitaplığının 1969 yılı çalışmaları şöylece özetlenebilir :

Aksesyon :

Bu yıl içinde kitaplığımıza 745'i satın alınmak, 1159'u armağan ve değişme yoluyla 1904 kitap gelmiştir. Bu kitaplardan 307'si Atatürk ve devrimleriyle ilgilidir.

Yine yıl içinde 383'ü satın alınmak ve 910'u armağan ve değişme yoluyla 1293 süreli yayın ve 1772 günlük gazete gelmiştir. Ayrıca 2 yazma kitapla 1 mikروفilm ve 13 fotokopi satın alınmıştır.

Kataloklama :

Yıl içinde 2149 eserin fişleri tamamlanarak yerlerine konmuş, Esat Fuad Tuğay kitaplığının fişleri tamamlanmıştır. Geçen yıl kayıtları yapılan Şemseddin Günaltay ve Ali Galip Pekel koleksiyonlarının fişlerinin yazılmasına başlanmıştır.

Geçen yıl başlanan yazar adı kataloğunun yenilenme işine devam edilerek 8 kutunun fişleri tamamlanmıştır.

Yeniden düzenlenmekte olan konu kataloğunun "*Seyahatname*" ve "*Topografya*" bölümlerinin bir kısım fişleri yerlerine takılmıştır.

Kitap Deposu :

1969 yılı sonunda kitaplığımızın kitap varlığı 54.910'u kitap 40.064'ü süreli yayın olmak üzere 94.974 de yükselmiştir.

Diğer İşler :

Yıl içinde 236'sı süreli yayın, 198'i kitap olmak üzere 434 eser ciltlenmiştir.

Bu yıl 214 kitap dışarıya verilmiş ve okuma salonumuzda ortalama ayda 1080 kitap okunmuştur.

Dış memleketlerin bilim kurumları ve bilim adamlarıyla yapmakta olduğumuz kitap değişimine bu yıl da devam edilmiştir. Bunların sayısı 221'e yükselmiştir.

Bu yıl da Türkiye içindeki 82 kitaplık, kişi ve okula kitap yardımı yapılmıştır.

Kitaplık Komisyonumuz ihtiyaç oldukça Kitaplık müdürünün çağrısı üzerine toplanarak kitaplığımıza ait çeşitli sorunlar üzerinde kararlar almış ve satın alınacak kitapları seçmiştir.

KAZILAR

Kurumumuzun bütçe durumu gözönüne alınarak bu yıl kazılarımıza çok az miktarda ödenek ayrılabilmiş, bununla birlikte Millî Eğitim Bakanlığından sağlanan yardımlarla Alacahöyük, Perge, Kültepe, Altın-tepe, İslahiye, Çavuştepe, Bayraklı ve Karatepe kazılarına devam imkânı sağlanmıştır. Bu yıl yapılan kazılar hakkında Kazı Direktörlerinden aldığımız raporları olduğu gibi sunuyoruz :

1 — Alaca Höyük 1969 Çalışmaları :

Alaca Höyükte 1969 kazı mevsiminde Türk Tarih Kurumu ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sağladığı maddî yardımla Arkeolog Mimar Mahmut Akok'un nezareti altında Sfenksli kapı ortostat'ları başta olmak üzere, restorasyonlar ve küçük ölçüde surlar çevresinde deneme kazıları yapılmıştır. Kazı Başkanı Dr. H. Z. Koşay Keban'da çalıştığı için bu mevsim Höyük'de bulunamamıştır.

Bugüne kadar Höyüğün yüzeyinden ancak 1/4 i kazılmış olup arkeolojik buluntular ilim dünyasına T. T. K. yayınları ile sunulmuştur. 1935 te başlayan Alaca Höyük kazıları 1960 da on yıl fasılaya uğradıktan sonra görülen lüzum üzerine tekrar ele alınmış olup daha pek çok eserleri - sürprizleri ile - sinesinde sakladığı şüphesizdir. Alaca Höyük üstündeki sonuncu ev de kaldırıldığı için geniş ölçüde, sistemli çalışma imkânı sağlanmış bulunmaktadır.

I. Cihan savaşından önce İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arkeoloğu T. Makridi (Bey) Sfenksli Kapıda kazı yapmış, kabartma resimli ortostat'ların arka kısımlarını nakil için kestirerek köy çayırlığına bırakmıştı.

Cumhuriyet devrinde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bunları Ankara'ya naklederek Arkeoloji Müzesinde teşhir etmiştir. İlmî ve turistik ihtiyaçları karşılamak için bunların kopyaları Ankara'da yaptırılarak yerinde aslı heyeti üzerine teşhir edilmiştir.

Halen meriyette olan Eski Eserler Tüzük ve Yönetmelikleri de anıt niteliğindeki eserlerin restorasyonu ile kazı heyetlerini yükümlü kılmaktadır. 1935 tenberi aralıklı olarak devam eden Alaca Höyük Kazıları, yetişmekte olan genç arkeologlar için bir staj yeri olmuştur. Alaca Höyük, Cumhuriyet devrinde ele alınmış Millî Kazıların Ahlatlıbel'den sonra ön safta gelenidir.

1878 de başlayan Bergama kazısının doksan yıldan fazla sürdüğü gözönünde tutulursa, çok verimli bir yer olan Alaca Höyük için ayrılan mütevazî ödenekler

boşa gitmemiş ve kazıya katılan millî ekiplerin fedakârane gayretleri sayesinde meyvesini vermiştir.

Alaca Höyük buluntuları halen Ankara Arkeoloji, Mahallî Höyük ve Çorum Müzelerinde itina ile teşhir edilmiştir. Kazı alanının da bir Arkeolojik sit (Açık hava Arkeoloji Müzesi) haline getirilmesine çalışılmaktadır.

Dr. HÂMİT Z. KOŞAY

2 — 1969 yılı Perge kazılarına dair kısa rapor :

Türk Tarih Kurumu ve Antalya Arkeoloji İstasyonu adına yapılan 1969 yılı Perge kazıları, hazırlık safhaları dışta kalmak üzere, 22 Eylül'den 28 Ekim'e kadar devam etmiştir. Heyet Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in başkanlığı altında Prof. Dr. Jale İnan (arkeolog), Doç. Dr. Adnan Pekman (tarihçi arkeolog), asist. Dr. Somay Onurkan (arkeolog), Akif Dâi (desinatör), Aziz Albek (fotoğraf uzmanı), Muhittin Uysal (heykel reparatörü) ve Halûk Ergüleç' (fotoğraf uzmanı) den teşekkül etmiştir.

1968 kazılarını tamamlayıcı mahiyette olan bu yıl kazılarında esas itibarıyla hellenistik dönem şehir kapısıyla geç antik dönem şehir kapısı arasında yeralan meydana çalışılmış ve buradaki kazı ve araştırmaları tamamlamak mümkün olmuştur.

1 — Meydanın güney yönünü sınırlandıran ve ortasında geç antik dönemde şehir kapısı olarak kullanılmış bir kapı kapsayan duvarın dış kısmı temizlenmiş, bu kısımda duvar fasadını süsleyen sütunların oturdukları kaideler meydana çıkarılmış, bu kaideler arasında gerek sağ ve gerek sol tarafta bir hayli heykel ve heykel parçası bulunmuş, bu suretle geçen yıl elde edilen heykellerin büyük bir kısmını tamamlamak mümkün olmuştur. Meselâ geçen yıl bir çift heykel kaidesi bulunmuş ve onun üzerinde Fréjus Afroditî tipinde bir heykelin durduğu tesbit edilmişti. Bu yıl ise aynı kaidede duran ikinci giyimli kadın heykeli meydana çıkarılmış, geçen yıl keşfedilen bir başın bu heykelle ait olduğu tesbit edilmiştir. Aynı zamanda bu ön meydanın zemini de araştırılmış, burasının kaldırım taşlarıyla döşeli olduğu anlaşılmış, yalnız bu ön meydanın güneyde bir surla çevrili olup olmadığı geç antik döneme ait iki kule arasında yapılan sondajlardan anlaşılamamıştır.

2 — Güney duvarının arka (yani meydana bakan) tarafına yerleştirilmiş olan anıtsal takım ikinci ayağı da bulunmuş bu kısım tamamiyle açılarak elde edilen mermer mimarî parçalar sayesinde takım kâğıt üzerinde bir restitüsyonunu yapmak, Akif Dâi'nin çalışmaları sonunda, mümkün olmuştur.

3 — Meydanın batısında geçen yıl kazılan Nimfeum ile hellenistik kapının batı yuvarlak kulesi arasındaki alan tamamiyle açılmış, burada gerideki büyük hamamın avlusuna geçit veren anıtsal bir giriş binası (propylon) bulunmuştur. Bu bina etrafları iki basamaklı ve zemini mermer döşemeli bir plâtfon üzerinde yükselmekte ve stylobat köşelerinden ölçmek suretiyle 9 m. uzunluk ve 5,30 m. genişliğe sahip bulunmaktadır. Bina dörder sütunlu iki dizi kapsamaktadır. Sütunlar 0,60 m. yüksekliğinde postament'ler üzerinde durmaktaydılar ve sütunlar kaideleri ve Korint başlıklarıyla 4,50 m., saçaklık ise 1,25 m. yükseklikteydiler ki, bu suretle binanın alt basamaktan hesaplamak suretiyle tüm yüksekliği 6,70 m. yi bu-

luyordu. Saçaklık son derece süslü idi. Ön ve arka cepheleri üç fascia'lı arşitravların altında son derece enteresan kabartmalarla süslü soffit'ler bulunmuştur ki, bunlar yuvarlak ya da eşkenar dörtgen madalyonlar içinde figürlü tasvirler kapsamaktadır. Meselâ iki soffit'te Ganymedes'in Zevs'in kartalı tarafından kaçırılması, onun sağında ve solunda ise güneş ve ay tanrıları, bir tanesinde ortada katır üzerinde Dionysos, onun sağında teke üzerinde bir Eros ve solunda tanrı Pan, diğer bir soffit'te Medusa başları ve başka bir parçada üzüm yaprakları ve salkımları arasında kanatlı Eros'lar tasvir edilmiştir. Friz ve konsollu kornişler derin oyulmuş bitki motiflerini tanımlayan bezemelerle süslenmiştir. Alınlık mevcut değildi. Parçalar halinde elde edilen bir kitabeye göre Propylon'un Nimfeum'la çağdaş ve imparator Septimius Severus'a ithaf edilmiş olduğu söylenebilir.

4 — Propylon ile yuvarlak kule arasındaki alanda içleri mermerle kaplı üç höcre, höcrelerin içinde kaideler ve bunların önünde yüzü koyun yere düşmüş üç giyimli heykel bulunmuştur. Arşitektonik bir çerçeve içine alınmış olan orta hücrenin içinde kitabesiz bir kaide üzerinde bir erkek heykeli duruyordu. Sağda ve soldaki höcrelerin içinde, kitabelerden anlaşıldığı gibi Perge'nin ünlü kadınlarından Plancia Magna'nın heykelleri yer alıyordu. 1953 - 1957 kazılarının sonuçlarına göre Bithynia valisi M. Plancius Varus'un kızı olan ve esas itibarıyla imparator Hadrianus zamanında yaşadığı anlaşılan bu zengin ve hayırsever kadın hellenistik şehir kapısının gerisindeki oval avluyu bir şeref avlusu haline getirmiş, onun arkasında üç geçitli anıtsal bir tak yaptırmış ve bütün bu yapıları heykellerle süslemişti (bk. A. M. Mansel, *Belleten* 22, sayı 86, 1958, s. 237 v. dd.). Bu kadının şimdiye kadar iki heykeli başsız olarak bulunmuştu. Halbuki bu yıl bulunan heykellerinden birinin başı mevcut olup bu kadının portresi hakkında açık bir fikir vermektedir. Ayrıca Propylon'un yanında göğsünde kat kat kolyeler bulunan bir kadın heykeli de bulunmuştur ki, bu heykelin üzerinde geçen yıl bulunan örtülü bir rahibe başı oturmakta, bu suretle bu heykelin bir rahibe heykeli (kolyenin taşıdığı istiridye kabuğundan ötürü herhalde Afrodit rahibesi) olduğu meydana çıkmış bulunmaktadır.

5 — Dr. Somay Onurkan şehrin akropolünde, çeşitli yerlerde derine inen sondajlar yapmış, bunlarda bozulmamış tabakalara rastlamamakla beraber karışık bir durumda hellenistik (en çok "Bergama" tipinde) ve Romen keramiklerle karşılaşmıştır. Birkaç adi kapkaçaktan başka Bizans veya Türkler dönemine ait keramiklerin bulunmamış olması dikkat çekicidir. Bu durum akropolün Türkler zamanında meskûn olduğu ve "Karahisar-ı Teke" adını taşıdığı faraziyesini destekleyebilecek nitelikte değildir.

6 — Prof. Jale İnan reparatör Muhittin Uysal'la bütün kazı süresince müzede çalışmış ve 1953 ten itibaren Perge'de elde edilen heykellerin restorasyon ve ayağa kaldırılması işine nezaret etmiştir.

Ord. Prof. Dr. ARIF MÜFİD MANSEL

3 — Kültepe Kazıları :

Üyelerimizden Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün başkanlığında, Kurumumuz ve Eski Eserler ve Müzeler Umumî Müdürlüğü adına, Prof. Dr. Nimet Özgüç, Prof. Dr. Kemal Balkan, Mimar Arkeolog Mahmut Akok, Dr. Kutlu Emre, Asistan

Aykut Çınaroğlu, Fotoğraf Selâhattin Öztartan ve mustahzırdan kurulu heyet tarafından idare edilmekte olan Kültepe kazılarında, daha küçük ölçüde, bu yıl da devam olunmuştur. Kazı ve araştırmalara, 1948 yılından beri olduğu gibi, bu yıl da görgü ve bilgilerini arttırmak üzere, 3 arkeoloji öğrencisi de katılmıştır.

Tepede, sitadel'deki sarayın kazısına devam olunarak yeni odaları, dar koridorlarından bazıları meydana çıkarıldı. Kaniş Karumu'nun Ib katı ve Büyük Hammurabi ile çağdaş olan bu saray, Kaniş Kırallığı'nın kudreti ve bu Kırallığı sona erdiren felâketin büyüklüğü için çok önemli bir vesikadır.

Bu çağda, elimizdeki yazılı belgelere ve arkeoloji kalıntlarına göre, Anadolu'da iki büyük saray vardır. Bunlardan biri Kaniş, diğeri Achemhöyük sarayıdır. Kültepe sarayında, resmî arşivden dağılan kiralî vesikalar da bulunmuştur. Bunlara, henüz, Achemhöyük sarayında raslanmamıştır. Saray'da kullanılan günlük eşya, özellikle seramik, Karum'da çağdaşı yapılarda bulunan yerli eşyadan farksızdır. Yalnız, asıl saray eşyası, yangından önce toplanmış sahipleri veya işgalciler tarafından götürülmüştür. Bu son felâketten sonra, saray tamir edilmemiş ve bir daha kullanılmamıştır.

Karum'da Ib katına ait bina ve arşivlerin çok sağlam kaldığını gördüğümüz merkezî kısmında yaptığımız kazılarda, in-situ durumda, Mezopotamya'nın Kaniş'e has HAR. RA = hubullu karakterindeki çivi yazılı tabletleri keşfolundu. Bunlardan başka, fevkalâde dikkatli bir şekilde ve devrin en güzel üslûbunda yazılmış vesikalar da elimize geçti. Bunlar, Alishar ve Boğazköy tabletlerine bakınca, Kaniş'li kâtiplerin çok ileri bir seviyede olduklarını açıkça göstermektedir.

Bu devrin, ölü hediyeleri zengin olan ev içi mezarları, maalesef, daha o zamanlarda soyulmuştur. Buna rağmen, el değmemiş durumda bulunan küp mezarlardan bazılarında, Suriye'den idhal edilmiş çok ilgi çekici fayans sanat eserleri bulundu.

Bu sene II. katta yaşamış olan Assur'lu bir tüccarın evi ve yazılı vesikaları elimize çok iyi durumda geçti. Bu tüccarın adına bugüne kadar ele geçirilmiş olan tabletlerde rastlanmamıştır.

Ayrıca, Karum'u çeviren surun kanal içinde, çok iyi durumda korunan iri taşlı bir kısmında yaptığımız araştırmalar çok olumlu sonuçlara bağlanmış ve Karum'un devrin en büyük surlarından biri ile tahkim edildiğini ortaya koymuştur.

4 -- *Altintepe Kazıları :*

Bu sene Altintepe'de, nihaî yayınlara hazırlık olmak üzere, açığa çıkarılan anıtlar üzerinde incelemelerde bulunuldu; plânların eksik veya şüpheli kalan kısımları üstünde çalışıldı.

Prof. Dr. TAHSİN ÖZGÜÇ

5 — *1969 Karatepe - Aslantaş Kazısı Çalışmaları :*

Türk Tarih Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve İstanbul Üniversitesi adına yapılmakta olan Karatepe-Aslantaş çalışmalarına 1969'da aralıklı olarak Şubat - Mart ve güz aylarında devam edilmiştir, ancak, bu yılki kazı ödeneğinin darlığı dolayısıyla T. T. K. kazıya maddî bir yardımda bulunamamıştır. Çalışmalara Prof. Dr. Halet Çambel başkanlığında

desinatör Sara Atabay, zaman zaman Yük. Müh. Mim. Reha Günay, Nail Çakırhan, arkeolog Güler Huner ve 4 arkeoloji öğrencisi katılmışlardır.

Kazı çalışmaları, kabartma ve yazıtların tamamlanabilmesini sağlayacak noksan parçaların bulunması amacıyla kalenin yamaç ve eteklerinde genişletilmiş, arama-taramaya devam edilmiş ve Kapız deresine kadar inilmiştir. Toprak altında bulunan büyüklü küçüklü parçaların yardımı ile yeni tekst ve kabartma birleşmeleri mümkün olmuş, amorf parçaların birleştirme işi geliştirilebilmiştir. Tamamlanan parçaların ve kabartma detay resimlerinin yapımına devam edilmiştir.

Bu yıl mimarî restorasyon işlerine hız verilmiş, Güney kapının savunmasını sağlayan, fakat tamamen harap olan büyük kule yeniden kuru taş duvar tekniğinde yükseltilmiştir.

Devlet Su İşleri tarafından tasarlanan Aslantaş barajı dolayısıyla, Ceyhan'ın karşı kıyısında, Aslantaş'la bir kilit kalesi teşkil eden Domuztepe, ayrıca Pınarözü, Çerçioğlu ve Yeşil mevkilerinde geniş bir yüzey araştırmasına başlanmış, son Hitit çağına ait bazalttan bir aslan taslağı dahil olmak üzere, geç antik birçok yapı, muhtemel su yolu ve bina temelleri kalıntıları bulunmuş ve su seviyesinin tespitiyle gerekli korunma tedbirlerinin alınabilmesi için, bunların D.S.İ. tarafından kotlanması sağlanmıştır.

Karatepe - Aslantaş Açık Hava Müzesi topluluğu içinde yapılması plânlanmış Julunan Etnografya müzesi için bilgi ve malzeme toplamağa başlanmıştır.

Bunun dışında, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına kurulmakta olan müze tesislerinin bazı noksanlıkları ve öngörülen bazı kısımlar tamamlanmıştır.

Prof. Dr. HALET ÇAMBEL

6 — İslâhiye Bölgesi Çalışmaları ve Tilmen Hüyük Kazısı :

Üyelerimizden Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın yönetimi altında Handan Alkım, Asistan Dr. Refik Duru, Aziz Albek (Arkeolog ve Foto uzmanı), Sarpol Başar İzgiz (Desinatör), Zülfü Dicleli (Mühendis-Mimar stajyeri), Bilge Dicleli (Mühendis-Mimar stajyeri), Sabahattin Ağaldağ ve Nurdoğan Kayaalp'tan kurulu bir heyet tarafından Kurumumuz adına - Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün ve İstanbul Üniversitesi'nin iştirakiyle - yapılmakta olan İslâhiye bölgesi araştırmaları 24 Temmuz - 25 Eylül 1969 tarihleri arasında geliştirildi. Ödeneğin pek sınırlı oluşu dolayısıyla bu dönemde yalnız Tilmen Hüyükündeki kazılara devam edildi. Bilindiği üzere, Tilmen Hüyükteki çalışmalara 1965'den itibaren ara verilmiş ve Heyetimiz Tilmen'in bazı arkeolojik sorunlarını açıklayabilecek malzemeyi sağlamak amacıyla Tilmen'in kuş uçuşu 24 km. kadar kuzey-kuzeydoğusunda bulunan Gedikli (Karahüyük)'de kazılara girişmişti. Gedikli kazılarının 1968'de olumlu sonuçlarla tamamlanmış olması Tilmen Hüyük'de bu dönemde meydana çıkarılmış olan gerek keramiğin ve gerek diğer buluntuların değerlendirilmesinde fayda sağladı.

1969'da Tilmen'in iki kesiminde çalışıldı : Anıtsal sarayın batı bitişiğindeki alanda (= E-Alanı) ve derin sondaj çukurunda (=D- Sondajı).

I. E. Alanında (=E-Binası) :

Anıtsal sarayın hemen batı bitişiğinde olan bu alanda Sarayın IIC³ evresinin (M.Ö. XVIII. yüzyıl) batı duvarına yaslanan bir bina kalıntısının açılmasına 1963'-

de başlanmıştı (krş. *Bellelen XXVIII* [1964], s. 565 ve *Türk Arkeoloji Dergisi XIII*, 1 [1965], s. 6). Aynı binanın kazılmasına bu dönemde devam edildi ve 1963'de sadece sınırları belirlenebilen bu yapının durumu biraz daha aydınlatılabildi, ancak çalışmalar tamamlanamadı. Kısaca açıklayalım : Yaklaşık olarak 20 × 28,5 m. boyunda dikdörtgen plânını andıran bu bina anıtsal yapıda olup duvar kalınlığı 1,5-2,50 metre arasında değişmektedir. Hüyüğün yamacına rastladığı için güney-batı, güney ve güney-doğu kesimlerinde bazı kısımları uçup gitmiştir. Kuzey yönü ile güney yönü arasında 3 metreye yakın bir kot farkı vardır. Üst temel kalıntlarına göre *Bît-Hilânt* tipini andıran bu binanın batısında üç, orta kısmında iki ve doğusunda da - biri merdiven altı yapısı olmak üzere - iki mekânı vardır (toplamı : 7). Kalın duvarlı oluşu ve bir merdiven altı yapısının bulunuşu iki katlı olduğunu göstermektedir. "E-Binası" olarak adlandırdığımız bu yapının alt kısmı taştan üst kısmı ise kerpiçten inşa edilmiştir. E-Binasının - biri daha eski (Altta) diğeri daha yeni (üstte) olmak üzere - iki mimarlık evresi geçirdiğini ve her bir evrenin büyük bir yangın sonucunda tahrip edilmiş olduğunu tespit ettik.

Gerek stratigrafik verilerden ve gerek içinden çıkan keramik kalıntılardan ve küçük buluntulardan anlaşıldığına göre E-Binasının, Sarayın IIC₃ (yaklaşık olarak M.Ö. XVIII. yüzyıl) evresi ile çağdaş olması veya ondan biraz daha eski olması muhtemeldir; söz konusu bu evrede Sarayın esas girişinin holü, batı kesimindeki bir kapı vasıtasıyla E-Binasının kuzey-doğu yönündeki mekân ile irtibatlıdır. E-Binasının üstündeki mimarlık evresinin ise, Sarayın IIB veya IIA₂ evresinde (yaklaşık olarak M.Ö. XV. - XIV. yüzyıl) inşa edilmiş olması ihtimalini düşünmekteyiz; bu ikinci mimarlık evresinde genellikle daha eski evrenin mimarlık malzemesinden faydalanılmış, hattâ eski evrenin bazalt bir ortostat kaidesi E-Binasının batı kesiminin orta mekânının iç duvar köşesinde bir duvar taşı olarak kullanılmıştır. Üstteki evresi ile *Bît-Hilânt* plânını andıran E-Binasının, Tilmen Sarayına ait kralî bir ikamet dairesi olarak inşa edilmiş olduğunu zannetmekteyiz. Daha itinalı bir taş işçiliği gösteren alttaki evrenin kesin plânı henüz açıklanmamış olduğundan ne gibi bir maksada hizmet ettiği belli olmamakla beraber bunun da yine kralî ikamete tahsis edilmiş olması mümkündür. Esasen meydana çıkan buluntular da E-Binasının dinî olmaktan ziyade dünyevî amaçlar için vazife görmüş olduğunu göstermektedir. Buluntuların bazılarını sayalım: Büyük bir banyo küpüne ait parçalar, pişmiş topraktan ve taştan ağırşaklar, taştan ve pişmiş topraktan ağırlıklar, bir damga mührü, iki ufak araba tekerleği (pişmiş topraktan), kırık bir hayvan figürünün başı.

E-Binasının orta kesiminin iki odasının (Oda 1 ve Oda 2) döşemesinde birer sondaj çukuru açıldı.

Oda 1 : E-Binasının eski evresinden itibaren derine inildiği vakit yoğun bir yangın molozunun içinde bölgemizin Orta Bronz Çağının ilk evresinin karakteristik keramik parçaları bulundu ve Oda-1'in güney duvarının taş temelini bu molozun üzerine atıldığı görüldü. Bu yangın tabakasının altında ise Eski Bronz III'ün çanak çömlek kırıkları meydana çıkarıldı; bunlar arasında kırmızımtrak portakal renkli olanlarının görülmesi - tıpkı Gedikli'de ve bizatihî Tilmen'de de olduğu gibi - M. Ö. III. bin yılının son çeyreğine maledilebilecek bir devre inildiği anlaşıldı. Bu küçük çukur daha fazla derinleştirilmedi.

Oda 2: Bu mekânda girilen deney çukurunda Oda-1'deki gibi önce bir yangın molozuna ve onun altında da kuzey-güney doğrultusunda olan bir taş duvar temeli kalıntısına raslandı ve bu duvarla ilgili evrenin bastırılmış topraktan yapıma döşemesinin bir kesimi meydana çıkarıldı. Kırmızımtrak portakal renkli keramik parçalarının görülmesi ve stratigrafik durumun da uygunluğu bu duvarın Eski Bronz III'ün son evresine ait olduğunu muhtemel kılmaktadır (= Tilmen stratigrafisine göre : III c).

Gelecek dönemde E-Binasının açılmasını tamamlayacağımızı ve bu önemli yapının inşasını ve fonksiyonunu aydınlatmaya çalışacağımızı ümit etmekteyiz.

II. Derin sondaj çukurunda (= D-Sondajı) :

Sarayın açık dış avlusunda 1962 döneminde açılmaya başlanan ve 1963 ve 1964'de derinleştirilmesine devam edilen bu sondaj çukurunda yukarıdan aşağıya doğru IIIa, IIIb, IIIc, IIId, IIIe, IIIf, IIIg evreleri tesbit edilmiş ve IIIh'dan da ufak bir kesim meydana çıkarılmıştı (*krş. Belleten XXVII [1963], s. 539 - 54; XXVIII [1964], s. 566-568; XXIX [1965], s. 557 ve Türk Arkeoloji Dergisi XII, 1 [1964], s. 6-7; XIII, 1 [1965], s. 7-9; XIV, 1-2 [1967], s. 69.*). Bu dönemde ise önce IIIg ve IIIh alanları genişletildi, sonra da III i, IIIj, IIIk, IVb, IVc ve IVd evrelerine kadar inildi, ancak ana kayaya ulaşılamadı.

IIIg'de 1962 yılında raslanılmış olan taş temel kalıntılarına ilâveten plân vermeyen iki duvar kalıntısı bulundu. Gedikli'nin geleneksel kırmızımtrak portakal renkli keramiğinin burada da hâkim tür olduğu görüldü. İşçiliği bitirilmemiş bir silindir mührünü, pişmiş topraktan yapıma üzeri geometrik bezekli bir damga mührünü, pişmiş topraktan iki ağırşığı ve bir bronz iğneyi küçük buluntular arasında zikredebiliriz. Küremsi biçimde olan dışa dönük ağızlı bir çömlek içindeki çocuk mezarını (=P. M. 1) ayrıca zikretmek isteriz; çömleğin ağızı, kırmızımtrak portakal rengine olan bir keramik parçası ile örtülü idi.

IIIh : İnce bir yangın tabakası ile IIIg'den ayrılmaktadır. Çukurun kuzey ve güney kesimlerinde plân vermeyen taş temel kalıntılarına tesadüf edildi, alanın içinde yanmış kerpiç parçacıkları bulundu. Kırmızımtrak portakal renkli keramik türünün bol miktarda itinalı ve itinasız kalitede olan örneklerine rastlandı. Silindir şeklinde kırık bir loğ taşı parçasının, muhtemelen Eski Bronz II Çağını temsil eden bu evrede bulunuşu önemli bir mimarlık belgesi olup üzeri toprakla örtülü düz çatı tekniğinin Tilmen Hüyükte yaklaşık olarak M.Ö. XXVII. - XXVI. yüzyılda uygulandığına tanıklık etmektedir. IIIh'nın ufak buluntuları arasında iki bronz iğneyi, pişmiş topraktan bir ağırlığı, bir sileks bıçağı (uz. 11 cm.) bir kaç kemik aleti özellikle zikretmek isteriz.

IIIi : Bir yıkıntı molozu ile IIIh'dan ayrılan IIIi'nin kazılmış olan bu alanında herhangi bir duvar kalıntısı meydana çıkmadı ise de, bastırılmış topraktan üzeri sıvalı bir döşeme kesimi bulundu. Keramikte bir değişiklik görülmedi. Predinastik Çağ üslûbunu taşıması muhtemel taştan bir silindir mühür ilginç buluntular arasındadır.

IIIj : Yine bir yıkıntı molozu ile IIIi'den ayrılan bu evrede keramik parçacıkları ile döşenmiş bir oda zemini bulundu. Geleneksel kırmızımtrak portakal renkli keramik türüne ait muhtelif profilde parçalar meydana çıkarıldı ve Tilmen Hüyük'de ilk defa olarak müteaddit fırça darbeleri (*multiple brush*) çanak-çömlek çeşidine ait

dört parçaya rastlandı. Küçük buluntular arasında bir kemik bız, bir kemik iğne ve işçiliği tamamlanmamış bir silindir mühür zikre değer.

IIIk: İnce bir yangın tabakası ile *IIIj*'den ayrılmaktadır. Ufak taş döşemeli bir oda zemini görüldü; bu döşemenin kalınlığı 10 - 30 cm. olup üzeri kırmızımtrak bir toprakla sıvanmıştır, döşeme üzerinde bir ocak bulunmakta ve kenarda bir seki yer almaktadır. Kerpiç parçacıklarının meydana çıkışı duvarların kerpiçten yapıldığına tanıklık etmektedir. Boyalı keramik türünden iki parçaya tesadüf edildi, bir bronz yüzük evrenin küçük buluntuları arasındadır.

III döşemesinin altında kalın ve büyük taşlardan yapılma bir dolgu görüldü, bu dolgunun kalınlığı 1.10 - 1.50 m. arasında değişmekte olup dolgu içinde boyalı çanak çömlek kırıkları bulundu. Kalın taş dolgunun arasında bir önceki katın boyalı keramik parçalarının da görülüşü, dolgu yapılırken bir önceki yerleşmenin molozundan da faydalanılmış olduğunu göstermektedir.

IVa: *IVa* ile *IIIk* arasında yoğun bir yangın tabakası tesbit edildi; *IVa* alanında çok sayıda yanmış kerpiç parçalarının meydana çıkmış olması bu hususu ayrıca doğrulamaktadır. Ortalama $9.5 \times 17 \times 25$ cm. olan kerpiç boyutlarının üst kattakilere nazaran değişik ebatla oluşu dikkat çekicidir. *IVa*'nın döşemesi de bastırılmış toprak sıvalıdır. Bu evrede Obeid türünü andıran bol sayıda mahallî boyalı keramik parçalarına tesadüf edildi, ancak bölgenin geleneksel kırmızımtrak portakal renkli çanak-çömlek türünün pek azaldığı görüldü. Pişmiş topraktan yapılma bir hayvan figürünü parçasını küçük buluntular arasında zikretmek isteriz.

Bir yangın tabakasının oluşu ve keramik türünde bilhassa boyalı olanların birdenbire artışı *IIIk*'nin altında görülen bu evre ile başka bir yerleşmenin, dolayısıyla değişik bir kültür katının varlığı anlaşılmaktadır; bu değişik katı "*IV*" olarak numaraladık; *IV*. kültür katı da, aşağıda görüleceği üzere, bir kaç evreli olduğundan *IIIk*'nin hemen altındaki bu evreyi, "*IVa*" suretinde adlandırdık.

IVb: *IVa*'dan bir yangın tabakası ile ayrılmaktadır. Bu evrenin bastırılmış toprak bir döşeme kesimi ve çok miktarda kızışmış kerpiç parçaları bulundu. Obeid türünü andıran bol sayıda mahallî boyalı keramik kırıkları meydana çıkarıldı. Kırmızımtrak portakal renkli çanak-çömlek cinsinden hiç bir örnek görülmedi. Siyahımtrak gri renkte günlük kaplara da raslandı.

IVc: *IVb*'nin 30-40 cm. altındadır. Yeşilimtrak renkte bir toprak döşemesi mevcuttur. Miktarı az olmakla beraber *IVb*'dekinin benzeri çanak çömlek parçaları bulundu.

IVc'nin altında 70 - 90 cm. kalınlığında, içinde hiç bir buluntu vermiyen bir kil tabakasına raslandı. Kültür belgesine sahip olmıyan bu kil tabakası âdeta bir bâkir toprak hissinu uyandırıyor. Şüphemizi gidermek amacıyla bu kil tabakasında derinleşmeye karar verdik Neticede kil tabakasının altında tekrar boyalı keramik parçaları ve *IVc*'den daha eski bir yerleşmenin varlığı anlaşıldı. Bu evre *IVd* olarak işaretlendi.

IVc ile *IVd* arasında 70 - 90 cm. kalınlığında bir mil tabakasının, çok yağışlı geçen bir mevsim sonucunda mahallî bir taşkında sellerin getirdiği bir birikinti ile husule geldiğini tahmin etmekteyiz. Bilindiği üzere böyle bir durum Mezopotamya'da Ur harfiyatında da görülür (Örneğin krş. E. Solberger: *The Babylonian Legend of Flood*, London 1962, s. 47, res. 15). Kazı döneminin nihayete ereceği bir

sırada meydana çıkan Tilmen'in bu IVd evresinin kazılması ve ana kayaya kadar inilmesi işi 1969'da gerçekleştirilemedi ve bu eylem gelecek döneme bırakıldı. IVd'nin düzeyi Tilmen Hüyüğün tepesinden yaklaşık olarak 18 metre derinliktedir; Hüyüğümüzün ovaya nazaran yüksekliği 21 metre olduğuna göre - eğer altta tabii bir yükseklik mevcut değilse ve söz konusu çağ ile zamanımız arasındaki ova seviyesinin farkı beraber hesaplanmazsa - bâkir kayaya teorik olarak 3 metrelik bir uzaklık kalmaktadır.

Tilmen Hüyüğün IIIc - IIIk evrelerinin Eski Bronz Çağını kapsadığı anlaşılmaktadır. Bu çağ boyunca Tilmen'de hâkim keramik türünü kırmızımsıtrak portakal renkli çanak-çömlek teşkil etmektedir : Yatay oluklu bej fincanlar, günlük ihtiyaç için imal edilen kaba hamurlu siyahımsıtrak gri siyah ve kırmızı çanak çömlek türü keza mevcuttur. Kalkolitik Çağa gelince : Tilmen Hüyük'de bugüne kadar bu devre ait IVa - IVc evreleri kazılmış olup Geç Kalkolitik Çağ buluntularını vermiştir. Gerek tek renkli ve gerek boyalı (çift renkli) keramik bu çağda da Gedikli ile bir paralelizm gösterir. Buradaki kısa raporumuzun sınırlarını aştığı için bu paralelizmin ayrıntılarını ele almayı nihaî yayınımıza bırakmış bulunmaktayız. Tilmen Hüyüğünde gelecek dönemlerde girişeceğimiz kazılarla, Gedikli'de kazanılmış olan sonuçlar sayesinde Sakçagözü, Zincirli ve İslâhiye ovalarının arkeolojik ve tarihî değerini ve komşu bölgelerle olan ilişki derecesini aydınlatmaya devam edeceğimizi ummaktayız.

Prof. Dr. U. BAHADIR ALKIM

7 — *Bayraklı Kazısı 1969 yılı çalışmaları hakkında kısa rapor :*

1969 çalışmaları boyunca şehrin merkezindeki M.Ö. 4. yüzyıla ait tabaka ile Athena mabedinin temenos'u araştırılmıştır.

Dördüncü yüzyıl tabakasında geçen seneki çalışmalarla birlikte halen 12 ev ve 4 sokaktan ibaret bir kesim meydana çıkarılmıştır. Evler megaron tipinde olup şehir plânı birbirine dikey sokaklar şeklinde düzenlenmiştir. Evlerin içinde zahire küpleri, şarap amphora'ları ile fevkalâde güzellikte vazolar ve ayrıca tava, maşa, balta, sacayağı gibi bronz ve demir eşya ile güzel bir altın yüzük bulunmuştur.

Mabet çalışmaları sırasında bu yıl da Lydia kralı Alyattes'in M.Ö. 610 tarihlerindeki tahribine ait yüzlerce sütun, kaide ve başlık parçaları ile aynı tahriple ilgili başka mimarî kalıntılar elde edilmiştir. Sözü geçen buluntular yardımı ile İon dünyasının bu en eski tapınağının düzeni büyük ölçüde ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca boyları 2,5 metreyi geçen ve yine 7. yüzyılın sonunda Alyattes tarafından savaş sırasında tahrip edildikleri anlaşılan iki insan heykeli ile kezalik monumental büyüklükte olan 6 aslan heykeline ait parçalar gün ışığına çıkarılmıştır. Bu heykeller mabedin güneyinde ve doğusunda ona bitişik olarak 40 metre uzunluğunda ve 5 metre yükseklikte inşa edilmiş olan bir teras üzerinde daha başka heykeller ve sunak gibi anıtlarla birlikte yer alıyor, mabedin kendisi ise teras seviyesinin üstünde. 15 metre boyunda bir yapı olarak yükseliyordu. Mabette çeşitli heykelticiklerle güzel vazolar ve kandiller ele geçmiştir.

Kazılarda elde edilen parçalar halindeki buluntular Bayraklı İlkokulu'nun bodrumunda depo edilmiş, buna karşılık vazolarla diğer sergilenmeğe değer eserler İzmir Müzesine teslim edilmiştir.

Ord. Prof. Dr. EKREM AKURGAL

8 — *Çavuştepe 1969 Kazısı :*

Türk Tarih Kurumu, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına yürütülen Van bölgesi Çavuştepe kazısı 1969 yılında Temmuz başından Ağustos'un son haftasına kadar devam etmiştir.

Çavuştepe kazısı, üyelerimizden Prof. Dr. Afif Erzen'in başkanlığında Asistan Taner Tarhan, Desinatör Akif Dâi, Doktorant Veli Sevin, Arkeoloji ve Eski Önasya Dilleri ve Kültürleri Bölümlerinden 5 ileri sömestr öğrencisinden kurulu heyet tarafından yürütülmüştür.

1969'da yapılan araştırma ve çalışmalar, geçen sezonlarda olduğu gibi, bilhassa mimarî ve küçük buluntu bakımından çok verimli olmuş ve önemli neticeler elde edilmiştir. 1969 kazı döneminde Çavuştepe'de başlıca 3 yerde çalışılmıştır :

I. Uç Kale : a) Kuzey-batı köşesi surları.

II. Tapınak : a) Kuzey koridor ve batı ucu, b) Kuzey koridorun güneyindeki 3 No.lu mekân, c) Kuzey koridorun güneyindeki 4 No.lu mekân, d) Tapınak temenos sahası kuzey surları.

III. Saray : a) Kuzey-doğu surlar (Kral Burcu).

Bu mahallerin dışında, kalenin kuzey eteklerindeki ovada, mezarlık sahasını tesbit gayesi ile bazı sondaj ve araştırmalar yapılmış ve neticede, köy mezarlığının doğusunda yeralan sahada Urartu devrine ait bir mezar meydana çıkarılmıştır.

I. *Uç Kale :*

a) Kuzey-batı köşesi surları: 1962 kazı döneminde plâna geçirilmek üzere, Uç Kalenin kuzey-batı köşesindeki sur trasesi takip edilerek meydana çıkarılmıştı. Bu kesimde, Uç Kalenin doğu-batı istikametinde uzanan kuzey sur bedeni, batı yönde sona ermekte ve kuzeye doğru gittikçe alçalan kuzey-güney istikametindeki sur bedeni ile birleşerek 90° lik bir iç köşe meydana getirmektedir. Evvelki raporlarımızda da belirttiğimiz üzere, Urartu tahkimatları içinde ünik bir örnek teşkil eden Uç Kalenin taş işçiliği ve mimarisi, bütün detayları ile bilhassa bu birleşme kesiminde dikkat çekicidir. Hem zaman olan iki sur bedeninin arasındaki işçilik farkı birbirleriyle mukayese edilemez. Yukarı kaleden ve ovadan bakıldığında, kuzey-güney istikametinde uzanan, Uç Kalenin taş işçiliği ve mimarisi ile tezat teşkil eden ve tipik Urartu tahkimatının bir örneği olan sur bedeni, kalenin doğu kesimine çıkıntı yapan Uç Kaleye, pitoresk bir fon görünümü sağlamakta ve Uç Kalenin anıtsallığını zenginleştirmektedir. Yukarıda bahsedilen, iki sur bedeninin birleşme hattında, iç köşede, sur taşları kama düzeninde birbirleriyle o kadar ustaca kaynaştırılmıştır ki, aralarındaki tezat ve anakaya üzerine intibakları başlıbaşına bir kompozisyon teşkil etmektedir. Bu kesimde anakaya en yüksek noktasında olup ovaya doğru dik kademelerle alçalmaktadır. Anakaya üzerine oyulan sur temel yuvalarının dış hatları, bu kademelerle de bariz bir şekilde takip edilebilmektedir.

Yukarıda kısaca özetlenen bu sahada kesif bir toprak harfiyatı yapılmış ve yüksekliği yer yer 2.00 m. ilâ 4.00 m. arasında değişen ve ortalama olarak 20.00 m. × 40.00 m. lik kesimi kaplayan, surların taş bedeni üzerinde yükselen kerpiç bedenim kuzeye ve doğuya doğru yıkılması neticesinde meydana gelen muazzam kerpiç yığıntısı temizlenmiştir. Bu arada, sathı üzerinde mevcut olan ve yığıntı içinden çıkarılan, sur bedenine ait blok taşlar toplanarak tanzim edilmiş ve ileride

yapılacak olan sur restorasyonu için hazır bir duruma getirilmişlerdir. Çalışmalar esnasında, "Urartu tahkimat mimarisi"ne katkıda bulunacak ve dış mimarî tezyinatını tamamlayıcı nitelikte çok önemli 2 buluntu ele geçirilmiştir. Bunlar, ahşap konstrüksiyonu aksettiren, bazalttan yapılmış, "kör pencere" diye tâbir edilen mimarî elemanlardır. Uç Kalenin, kuzey sur bedeninin kuzey-güney istikametinde uzanan sur bedeni ile yaptığı iç köşe mahallinde, kerpiç yığıntı içinde 0.75 m. derinlikte bulunmuşlardır. Buluntu durumları aynı olup, dış yüzleri alta gelmek üzere, eksenleri güneybatı - kuzeydoğu istikametlerindedir. Uç Kalenin kuzey sur bedenine 3.90 m. güney-kuzey istikametindeki sura 4.00 m. mesafede ele geçen 1. "kör pencerenin" 2.90 m. kuzeyinde de 2. si yer almaktadır. Ortalama boyutları 1.45 m. x 0.60 m. x 0.25 m. dir. Dışa gelen yüzleri üç kademeli bir girinti şeklinde itinalı bir işçilikle oyulmuş olup, bu hatlar arka taraflarında da çıkıntı halinde tebarüz ettirilmiştir. Üst tarafları kalın ahşap lentolarla takviye edilen ahşap pencereleri takliden yapıldıklarından, şeklen lento çıkıntılarını da aksettirmekte ve genel olarak alt tarafı dolgun bir (T) harfini andırmaktadırlar. 1967 kazı sezonunda yine Uç Kalenin kuzeyinde bu "kör pencere"lerin bir eşi daha bulunmuş, fakat tek buluntu olduğundan dolayı kerpiç surla alâkalı mimarî bir fonksiyonu tartışma konusu olmuştu. Neticede 1967 raporunda, - şeklen lâhit kapağına çok benzediğinden -, bu şekilde tanımlanmış ve ayrıca bu konu üzerinde araştırma yapılacağı bildirilmişti. Aynı raporda belirtildiği üzere, Çavuştepe köyünde bir evin bahçesinde buna benzer bir buluntunun ve diğer bir eşinin de Hoşab kalesinde, kapı lentosu üzerinde kitâbe altlığı olarak devşirme malzeme niteliğinde kullanılmış olduğu tesbit edilmişti. Urartu tahkimatını aksettiren, Balavat kapısının bronz kaplama levhalarının kabartmalarından, Toprakkale Adilcevaz vs. bronz ve taş plâstik eserlerinden de bildiğimiz üzere, Urartular kerpiç mimariyi ahşap konstrüksiyonla zenginleştirmişler, takviye etmişler ve bu malzemeyi bolca kullanmışlardır. Ancak, tapınak, saray ve apadana gibi önemli yapılarda kullanılan bazaltın, Çavuştepe'de "kör pencere" niteliğinde işlenmesi dikkat çekicidir. Bunun yanında, şimdiye kadar Urartu kazı mahallerinde bu kabil bir buluntuya rastlanmamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, dış mimariyi aksettiren kabartmalardan bilinen pencere tipinin aynı olan bu elemanların, süsleyici bir gaye ile taştan da yapıldıkları Çavuştepe buluntuları ile ispat edilmiş bulunmaktadır. Bunlar incelendiğinde, kerpiç duvara gömüldükleri anlaşılmıştır. Zira yan kenarlarda, dış yüze yakın bir mesafede muntazam hatlar vardır ki, bunlar "kör pencerelerin" dış yüzlerinden itibaren 2 cm. dışa taşkın bir vaziyette duvara gömüldüklerini gösteren kireç-harç ve kerpiç kalıntılarıdır. Bu durumda; pencereler hemen hemen tümü ile kerpiç bedene yerleştirilmekte ve arka taraflarındaki dışa doğru kademeli işlenen kısımlar da kama şeklinde kerpice intibak etmektedir. Ahşap pencereleri aksettiren bu elemanların muntazam vertikal hatları ve girintili görünümü, kale bedeninin kerpiç kısmına gölge-ışık oyunu vereceği ve monotonluğu gidermek suretiyle yüksek kule duvarlarını zenginleştireceği muhakkaktır. Aynı zamanda, Uç Kalenin yapı malzemesi olan açık renkli kalker taşı ile, koyu renkli bazalttan yapılan bu elemanların bir renk kontrastı meydana getireceği şüphesizdir. "Kör pencere"lerin kule ve bastionlar üzerinde yer aldığı buluntu durumları da göstermektedir. Zira, kerpiç bedenle birlikte aşağı yıkılmışlardır ve her ikisi de bastion çıkıntısının hizasındadır. Aynı

zamanda, kerpiç yığıntı kesitinin orta kısmında ele geçmişlerdir, anakaya ile aralarında kalın bir kerpiç yığıntı tabakası mevcuttur. Bu da bize taş beden üzerinde yükselen kerpiç kesimin kademeli olarak yığıldığını göstermektedir. Bu kesim tamamen temizlendiğinde, bu elemanlardan birkaç tane daha bulunabileceği ümit edilmektedir.

II. Tapınak :

a) Kuzey koridor ve batı ucu: Tapınak kuzey koridorda yapılan kesif çalışmalar neticesinde, 8.70 m. lik bir kısım daha, batıya doğru açılmış ve bu kesimde bir "kapı geçidi" meydana çıkarılarak, koridorun batı ucundaki sınırı tesbit edilmiştir. Böylece Tapınak kuzey koridorun tüm uzunluğu 66.80 m. yi bulmakta ve bu noktadan itibaren kuzeye doğru 90° lik bir dönüş yaparak 6.50 m. lik bir dirsekle Saray güney koridoru ile birleşmektedir.

Koridorun kuzey duvarı üzerinde pencere arama ameliyesine devam edilmiş ve 2 pencere yeri daha meydana çıkarılmıştır. 1. si geçen sene bulunan 7 ve 8 No.lu pencerelerin arasında olup 1.44 m. genişliğindedir. Diğeri ise 9 No.lu pencerenin 6.25 m. batısına açılmıştır ve 1.28 m. genişlik gösterir. Böylece, kuzey duvarı üzerine açılan pencere sayısı 10'a yükselmiştir. Bu kesimde, duvar yüksekliği 2.40 m.yi bulmaktadır ve evvelki raporlarımızda belirttiğimiz mimarî özellikler aynen mevcuttur. Kazı esnasında alınan kesitten de anlaşılacağı üzere, koridoru kaplıyan 2. 50 m. yüksekliğindeki kerpiç ve moloz yığıntısı, üst seviyeden 0.50 m. den itibaren kesif bir kül ve kömür tabakasını ihtiva etmektedir. Bunların arasında bol miktarda, 1. sınıf perdahlı tipik Urartu kırmızısı renginde çeşitli kaplara ait keramik parçaları ve büyükbaş hayvanların kemik ve boynuzları bulunmaktadır. Kuzey koridor kazısı buluntu bakımından da verimli olmuş; 2 büyük pithos, çivi yazılı kitâbe parçası ve bazı küçük eserler ele geçirilmiştir. 1. pithos, 10 No.lu pencerenin hemen alt kesiminde ve üst seviyeden 0.80 m. derinlikte bulunmuştur, yatık vaziyette olup ağız kısmı doğuya doğrudur. 2. pithos da aynı durumda olup, ağız kısmı batı yöndedir ve 1. pithosun batısında yer alır. 1.90 m. yüksekliğinde ve 1.10 m. çapındaki pithoslar, tipik Urartu işçiliğini gösterirler. Üzerleri Tanrı Haldi'nin kutsal damgası ile bezenmiştir, ayrıca boyun altlarını kabartma halat motifi çevrelemektedir. Pithosların buluntu durumlarından da anlaşılacağı üzere, kalenin tahribinden hemen sonra yapılan ikinci iskân zamanında da kullanılmışlardır. Çünkü bunlar, koridorun tabanı üzerinde olmayıp, zemin ile aralarında kalın bir yıkıntı tabakası mevcuttur. İstilâ esnasında yerlerinden oynatıldıkları ve kısa bir zaman ikinci iskân sâkinleri tarafından, tesviye edilen tahrip tabakası üzerine yerleştirildikleri ve akabinde çöken tavan ve duvarların altında kalarak parçalandıkları açık olarak görülmektedir. Bunların ahşap kaideler üzerine oturtulmuş olmaları çok muhtemeldir, çünkü koridorda şimdiye kadar, pithosların dip kısımlarının gömüldüğü çukurlara hiç rastlanmamıştır (Tapınağın güneyindeki magazinlerde yeralan depoda ise, karın hizasına kadar toprağa gömülü pithoslar mevcuttur). Yukarıda zikredilen bazalt kitabe parçası da dikkat çekicidir. 10 No.lu pencerenin 6.85 m. batısında, kuzey duvarına 1.45 m. mesafede, 0.37 m. derinlikte bulunmuştur. Üzerinde 2 satırlık Urartu çivi yazısı mevcut olup, bir kitabenin köşe parçasıdır. Arka tarafı işlenmemiştir, yan kenarlarında koyu kırmızı ve mavi renkli boya kalıntıları mevcut-

tur. Bu da bize kitabenin, vaktiyle freskolarla bezenmiş olan koridorun kerpiç duvarı içine yerleştirilmiş olduğunu ve yukarıda bahsedilen renkleri hâvi bir bordürle çevrelenmiş bulunduğunu göstermektedir. Diğer enteresan bir buluntu da, devetüyü renginde 1. sınıf perdahlı bir kaba ait "emzik" parçasıdır. Emzik, gagalı salçalıkların ağızlarını andıran bir tarzda, stilize hatlarla plâstik olarak işlenmiş bir geyik başı şeklindedir. Ayrıca, pişmiş topraktan yumurta biçimli "bereket sembolleri", bronz çingirak, demirden "taşçı kalemi", bronz ve demir ok uçları (söğüt yaprağı şeklinde) belli başlı küçük buluntuları teşkil etmektedir.

Batı uç : Bu kesimde yapılan çalışmalar henüz tamamlanmamıştır. Ancak, yukarıda da bahsedildiği üzere, kuzey koridorun 2.10 m. genişliğindeki bir "kapı geçidi" ile batı yönde sınırlandırıldığı ve kuzeye doğru dönerek 6.50 m. lik bir dirsekle Saray güney koridoru ile birleştiği ortaya çıkarılmıştır. Dirseğin kuzeye doğru uzanan doğu duvarı tesbit edilmiş fakat batı duvarı henüz bulunmamıştır. Mevcut kerpiç duvarların alçak boyutlarından da anlaşılacağı üzere, bu mahallin kuzey kısmı, tabii dik meyil nedeniyle aşağı göçmüş olmalıdır. Zira bu kesim, kuzey yamaçta taş dolgu ile bloke edilerek sağlamlaştırılmıştır. Aynı zamanda bu sahaya payanda duvarı vazifesini gören kuzey surun yıkılması ile, geçidin kuzey kısmının aşağı göçmesi daha da kolaylaşmıştır. Bu arada, 1.30 m. derinlikte insitu vaziyette bulunan, sal taşlarından yapılmış döşeme bakiyesi dikkatimizi çekmiştir. Bunlar, kireç-harç ve mısır karışımından müteşekkil zemin üzerine intibak ettirilmişlerdir. Kalınlıkları 0.10 m. yi bulan bu döşeme taşları, bu mahallin üstünün açık olduğunu göstermektedir. Zira, Tapınağın ve Sarayın abidevi kuzey ve güney koridorlarını birleştiren bu kapı geçidi, boyutları henüz tesbit edilemeyen, etrafı tahkimli küçük bir avlu mahiyetinde de yapılmış olabilir. Çünkü, üzeri açık avlu girişte "ışık problemini" halletmekte, aynı zamanda bir takım seromoni ve icabında müdafaa bakımından da önemli bir rol oynayabilmektedir. Bilhassa batı kesiminde yer alan yüksek ve sınırlı kerpiç yığıntısı yukarıdaki tahkimatlı avlu fikrimizi destekliyen bir kerpiç kule bakiyesi niteliğindedir. Kazı devam ettiğinde bütün bu fikirler aydınlığa kavuşmuş olacaktır. Küçük buluntu bakımından da zengin olan bu sahada, döşeme taşlarının yakınında, üzerinde Urartu çivi yazısını hâvi bir kil tablet parçası ve muhtemelen kral veya rahiplere mahsus asâlara takılan bronz bir asâ başı ele geçirilmiştir. Bu arada, %70'i 2. sınıf devetüyü renginde, kalın cidarlı "Suriye tipi" uzun peynir kaplarına ait keramik parçalarının çok miktarda elde edilmesi dikkati çekmiştir.

b) Kuzey koridorun güneyindeki 3 No.lu mekân: Tapınağın batı kompleksini meydana getiren ve kuzey koridora açılan mekânlardan birini teşkil eden 3 No.lu mekân bu sezon tamamen açılarak temizlenmiştir. Boyutları 5.60 m. (kuzey) × 4.50 m. (batı) olup, mevcut duvar yüksekliği 2.50 m. yi bulmaktadır. Kuzey duvarının kalınlığı 2.00 m. güney duvarının ise 1.40 m. dir. Kerpiç tuğlaların boyutları, 0.55 m. × 0.13 m. × 0.13 m. olarak kesilmiştir. Zemin, sıkıştırılmış kireç-harç ve mısır karışımından müteşekkildir. Mekânın duvarları beyaz badanalıdır, kazı esnasında yer yer mavi renkli fresko parçaları ele geçirilmiştir. Bu parçalar muhtemelen, çöken ikinci kata aittirler. Mekânın içinde bol miktarda, büyükbaş hayvanlara ait kemikler, devetüyü renginde 2. sınıf keramik parçaları ve çok oksitlenmiş demir parçacıkları bulunmuştur. Burada dikkati çeken husus, kapının

kerpiçle örülerek battal edilmiş olmasıdır. Bu tadilatın ikinci iskân sırasında yapıldığı aşikârdır. Fakat mekânın hangi sebeple kapatıldığı meçhuldür.

c) Kuzey koridorun güneyindeki 4 No.lu mekân: 3 No.lu mekânın batısında yer almaktadır ve 1.13 m. genişliğinde bir kapı geçidi ile kuzey koridorla bağlantılıdır. Burada yapılan kesif çalışma neticesinde tamamen açılarak temizlenmiştir. Boyutları 8.50 m. (kuzey) × 4.50 m. (batı) olup, mevcut duvar yüksekliği 2.50 m.yi bulmaktadır. Duvar kalınlıkları ve kerpiç tuğla boyutları 3 No.lu mekânın aynıdır. Bindirme tekniğinin güzel bir örneğini teşkil eden kerpiç duvarların üzeri beyaz badanalıdır. Zemin kireç-harç ve mıcır karışımından olup, yer yer çökmüştür. Mekânın güney-batı köşesinden itibaren güney duvarı dibinde, doğuya doğru 4.50 m. uzanan, 1.00 m. genişliğinde ve 0.30 m. yüksekliğinde bir seki mevcuttur. Bu sekinin karşısında ise, kuzey duvarı dibinde, dik vaziyette bir pithos yer almaktadır. Kuzey koridorda ele geçirilen pithosların bir eşidir. İnsitu olarak bulunması önem taşır; dip kısmı zemine gömülmüş ve karın altına kadar kerpiçle takviye edilerek, dik durması sağlanmıştır. Karın üzeri Tanrı Haldi'nin kutsal damgaları ile bezenmiş olup, ağız ve boyun kabartma halat motifi ile çevrelenmiştir. Boyun üzerinde, pithosun kaç ölçek (Urartu kapi'si) erzak veya sıvı aldığı gösteren 5 damga işareti mevcuttur. Tavanın çökmesi nedeniyle, ağız ve boyun kısmı içeri göçmüştür. Pithosun ön kısmında, çöken tavana ait bir kalas parçası bulunmuştur. 1.40 m. × 0.09 m. × 0.05 m. boyutundadır, 2.05 m. derinlikte, güneydoğu-kuzeybatı istikametinde ele geçmiştir. Mekânın içinde ele geçirilen önemli bir buluntu da, kum taşından işlenmiş, 0.40 m. × 0.28 m. × 0.08 m. ebadında bir kitâbedir. Tam durumda olup, batı duvarından 6.20 m. kuzey duvarından 1.40 m. uzaklıkta, 2.05 m. derinlikte yazılı kısmı alta gelmek üzere bulunmuştur. Üzerinde 6 satırlık Urartu çivi yazısını havi, mekânın fonksiyonunu belirten bir depo kitabesidir. Kerpiç duvar içine, yüksek bir yere yerleştirilmiş olduğu muhakkaktır. Pithosun yanında ele geçirilen, silindirik gövdeli büyük erzak kaplarına ait keramik parçaları, tandır kalıntıları ve büyükbaş hayvanlara ait kemikler, bu mekânın ikinci iskân zamanında da hem depo ve hem de mutfak olarak kullanıldığını göstermektedir. Yukarıda zikredilen sekinin de oturmaya mahsus olmayıp, üzerine çeşitli erzak kaplarının dizildiği anlaşılmaktadır. Zira seki, diğer mekânlarda bulunan badanalı veya fresko tezyinatlı sedirlerden farklı olup, zeminin malzemesinden yapılmıştır.

d) Tapınak temenos sahası kuzey surları: Tapınak temenos sahasını, tapınak ve kuzey koridorunu sınırlayan kuzey surlarının kazısına bu sezonda devam edilmiş ve kesif bir çalışmaya başlanan doğu kesiminden itibaren, Tapınak kuzey koridorun batı ucu hizasına kadar geniş bir sahada çalışmalar yürütülmüştür. Bu kesimde yapılan çalışmaları 2 gurupta incelemek gerekir :

Doğu kesimi : Bu kesimdeki surların anıtsal görünüşlü tahkimat sistemini, yapı tekniğini ve müdafaa fonksiyonu yanında tektonik mimarî özelliğini geçen seneki raporumuzda detaylı olarak belirtmiştik. Geçen sene meydana çıkarılan kesimden itibaren, Tapınak cellası hizasına kadar olan sur bedeninin uzunluğu 83.00 m.-yi bulmuştur. Doğu-batı istikametinde uzanan sur terasesi üzerinde 7 adet bastion mevcut olup, genişlikleri 4.40 m.dir. İki bastion arası kurtin kesimlerinin uzunlukları ise 7.10 m. yi bulmaktadır. Anakaya üzerine açılan temel yuvalarından itibaren, geriye doğru hafif bir şeyyle yükselen ve sur bedeninden 1.00 m. lik bir

çıkıntı yapan bastionların -mm.'yi geçmeyen- dakik bir ölçü ile aynı aks üzerinde inşa edilmeleri şayanı dikkattir. Bu kesimde surda kullanılan kalker blok taşları muhtelif ölçülerle yontulmuştur. Ortalama olarak 0.65 m. x 0.68 m.'lik boyutları ile kübik bir görünüm arzeden bloklar, bilhassa batıya doğru, 4. bastiondan sonraki kurtin kesimlerinde 0.60 m. x 1.00 m.'lik bir ölçüde yontulmuşlar ve beden içine, kısa tarafları üste gelmek üzere, dik bir şekilde yerleştirilmişlerdir. Bu kesimde anakaya Tapınak cellasına doğru yükselmektedir; bundan dolayı sur arkası kyklopik taş dolguya, doğu kesimine nazaran daha az ihtiyaç görülmüştür. Anakayanın sur bedenine, arka kesimde tabii bir destek teşkil etmesi veya arada çok az bir boşluk kalması, dolgu ve inşa tekniğinde değişiklik yapılmasına âmil olmuştur. Aynı zamanda, 4. ve 5. kurtin kesimlerinde insitu olarak ele geçirilen, taş beden ile kerpiç beden arasında intibakı sağlayan yassı loyfer taşlarının da ispat ettiği üzere, taş bedenin yüksekliği, anakayanın tabii yükselti veya alçaltısına tâbi olmaktadır. Yukarıda belirtilen kesimlerde, anakaya üzerine oturan temel taşlarından itibaren loyferlerin hizasına kadar taş beden yüksekliği 3.60 m. yi bulmaktadır. Geçen sene açılan kesimde ise, kyklopik taş dolgu nazarı itibara alınırca, taş beden yüksekliği 6.00 m.'ye ulaşır. Neticede, loyferlerin ve kyklopik taş dolgu bakiyelerinin de açıkça gösterdiği üzere, taş beden kısmının anakaya yükseltisi ile bağlantılı olarak yükselip veya alçaldığı ortaya çıkmaktadır. Yukarıda açıklandığı gibi, düz bir aks üzerinde uzanan bu tahkimat sisteminin, tektonik nedenlerle taş beden yükseltilerinin farklı olması ve kullanılan blok taşların çeşitli ölçüler göstermesi aynı zamanda estetik bakımından da önemlidir. Zira, âbidevi bir görünüm arzeden kuzey surlar, bu hareketli inşa teknikleri ile canlılık kazanmakta ve kaleyi süslemektedirler. Geçen sene açılan kesimde ise, Mezopotamya'ya giden yolun geçtiği ovayı kontrol altında tutan bu tahkimat sistemi aynı zamanda, kalenin en kutsal yeri olan Tapınak ve temenos sahasını muhafaza etmektedir. Kazı esnasında 5. bastionun dibinde, 2.20 m. derinlikte, 5.00 m.lik bir sahaya yayılan, 0.25 m. kalınlığında bir tabakaya tesadüf edilmiştir. Tabaka kömür ve yanmış kalas parçalarından müteşekkildir. Bu tabakanın, geçen seneki raporumuzda açıklamasını yaptığımız, Tapınak avlusunu çevreleyen ahşap revaklara ait olması çok muhtemeldir. Avlunun kuzey kesimini sınırlayan, kuzey surun kerpiç bedeninin aşağıya göçmesi nedeniyle, ahşap ve kerpiç mimarî elemanlardan müteşekkil revağın kuzey kanadının da surla beraber yıkılacağı muhakkaktır. Yangın tabakası içinden çıkarılan Urartu mavisî rengeindeki fresko parçacıkları da bu fikre ışık tutmaktadır. Zira bunlar, bir iç mimarî dekorasyonuna işaret etmektedir ve ancak Tapınak avlusunu çevreleyen revağın kerpiç duvarlarının iç kesimini süsleyen panolara ait olabilirler. Ayrıca, yangın tabakası içinde bulunan, stilize palmet motiflerini havi kabartma silmeli bronz parça da zikre değer. Basık silindirik şeklinde olup, ortası deliktir ve iç kısım zift ile sıvanmıştır. Ahşap bir mobilya ayağına monte edildiği anlaşılmaktadır. Benzerleri Van ve Toprakkale'de, bronz şamdan ve taht ayağı parçası üzerinde bulunmuş olup, halen Hamburg ve Berlin müzelerindedir.

Batı kesimi : Bu kesim kuzey surları Tapınak kuzey koridoruna paralel olarak batıya doğru uzanmakta ve bu sahayı kuzey yönde sınırlamaktadır. Kalenin kurulmuş olduğu tepenin tabii oluşumuna bağlı olarak, sur trasesinin aksi, doğu kesim sur bedeni ile, 160°'ye yakın çok geniş bir açı ile hafif bir dönüş yapar. Anakaya

batıya doğru gittikçe yükseldiğinden bu kesim sur bedeni doğuya nazaran daha yüksek bir seviyededir. Ancak, taş beden kalıntıları doğu kesimdeki gibi tam durumda olmayıp, yakın bir geçmişte tahrip olduğundan, sur trasesi anakayaya oyulmuş temel yuvalarından takip edilebilmektedir. Bazı yerlerde ise, 2-3 sıra taş bloklar yerlerinde kalabilmiştir. Bununla beraber, yapılan çalışmalar neticesinde çok önemli sonuçlara varılmıştır. Şöyle ki; geçen seneki raporumuzda da etraflıca bilgi verdiğimiz, Tapınak avlusunda yer alan yuvarlak taş sunakla irtibatlı olan kanal sisteminin tümü meydana çıkarılmıştır. Bu kanal sistemi bir hazneye açılan 3 kanaldan müteşekkildir. 1. kanal tatlı bir meyille doğudan batıya, 2. kanal aynı meyille, fakat zıt yönde, batıdan doğuya doğru hazneye ulaşır. Yekpare kalker taşlarından oyulmuş olan kanal oluklarının ortalama boyutları 1.00 m. × 0.50 m. × 0.25 m.'dir. Kesitleri (U) şeklindedir. Üzerleri kalın ve yassı sal taşları ile örtülmüştür. Sal taşlarının üzerinde ise dikine koyulmuş ağır blok taşlar ve kuzey surun kyklopiik dolgusu yer almaktadır. 1. ve 2. kanalın, ortadaki hazneye 0.40 m.'lik bir açıklıkla bağlandığı görülür. 3. kanal ise 0.85 m. daha aşağıda olup, bu kanallara dik yönde, güney-kuzey istikametinde, dik bir meyille hazneye açılır. Kanalların birleşme noktası olan hazne dikkat çekicidir, anakayaya oyulmuştur ve düzleştirilmiş olan üst tarafına bastionun temel taşları yerleştirilmiştir. Aynı zamanda anakayanın üzerindeki tabii bir yarıktan da faydalanılarak, hazne, bastiona bitişik kurtin kesiminin altından sur dışına açılmaktadır. Abidevi bir kanal sisteminin bütün ayrıntılarını gösteren bu kanalların 2 esas fonksiyonu vardır : 1) Tanrıya kurban edilen hayvanların kanlarını sur dışına akıtmak (1. kanal) 2) Tapınak cellasının, kuzey koridorun ve ek magazinlerinin damında biriken yağmur ve kar sularını sur dışına akıtarak Tapınak ve kompleksi içinde rutubete mâni olmak. Ayrıca Tapınak sahasının temizlik işi için de kullanıldığı muhtemeldir. Zira, kanalların boyutları bütün bu işler için elverişli olup, bilhassa geniş tutulmuşlardır. Dikkati çeken bir husus da, dolgu taşları üzerine oyulmuş olan ve dikine inen oluk izleridir. Bunlar yekpare kanal oluklarına açılmaktadır ve bilhassa kanal sisteminin 2. fonksiyonunda açıklanan fikrimizi teyid etmektedirler. Buna bağlı olarak, 1965 kazı döneminde Tapınak sahasında bulunan pişmiş topraktan künk'ün de bu kanal sistemi ile irtibatlı bir parça olduğu açıkça belli olmaktadır.

III. Saray :

a) Kuzey-doğu surlar (Kral Burcu) : Bu kesimdeki çalışmalar bilhassa küçük buluntu bakımından çok verimli olmuş, Kral Burcunun kuzey eteklerinden başlayan mutfak döküntüsünün kazısına devam edilmiştir. Bu arada, Kral Burcu ile irtibatlı olan ve kuzeye doğru inen sur bedeni tamamen ortaya çıkarılmıştır. Geçen seneki raporumuzda etraflıca bilgi verdiğimiz Kral Burcunun kuzeye doğru uzanan bu sur bedeni üzerinde 7.00 m.'lik bir kurtin kesimini müteakip, beden üzerinden 0.50 m.'lik bir çıkıntı yapan 4.20 m. genişliğinde bir kule yer almaktadır. Sur trasesi bu kuleden itibaren 90° lik bir açı ile batıya yönelmektedir. Kulenin kuzey duvarı 4.65 m. olup, batıya uzanan diğer kesimi gelecek sezon açılacaktır. Sur bedeninin üzerine oturtulduğu anakaya, kuzeye doğru çok dik ve fasıllı plâformlarla alçalmaktadır. Bu kesimde tabii meyil çok dik olduğundan, anakaya üzerindeki yarıklar ve sur bedenine paralel şekildeki temel yataklarından taşan kısımlar tipik Urartu kireç-harcı ile doldurularak takviye ve tesviye edilmişlerdir. Yer, yer bu dolgunun

içinde ufak moloz taşlar da kullanılmıştır. Kral Burcunun kuzey eteklerinden başlayan ve kuzeye doğru inen sur bedeninin önünü kaplıyan Saray mutfak döküntüsünün dik yamaç üzerindeki yığıntısında, kuzey-güney doğrultusunda bir kesit alınmış ve 7.50 m. lik bir derinliğe kadar inilmiştir. Alınan kesitte 5 tabaka gözükmektedir :

5. Tabaka : 0.70 m. kalınlığında olup, hafriyat döküntüsünü ihtiva eder.

4. Tabaka : 1.70 m. kalınlığındadır. Kerpiç yıkıntısı, sal ve moloz taşlar, ahşap kalıntılar ve keramik, kemik, taş, maden ve boncuklardan müteşekkil kesif bir küçük buluntu topluluğunu ihtiva eder. Keramiklerin %30'u 1. sınıf tipik Urartu kırmızısı renginde perdahlı, yayvan tabak-çanak, %70'i 2. sınıf siyah ve kırmızı renkte güveç, çömlek, kulplu çömlek, testicik gibi kaplara ait parçalardır. Tüm kaplar da ele geçmiştir. Kemik eserler içinde boynuzdan at koşum parçaları, İskit tipi at koşum parçası (stilize hatlarla kartal vs. plâstik olarak işlenmiştir) ve bir silindirik mühür dikkati çeker. Baskı yüzünde, kutsal ağaç önünde kanatlı bir jeni ve kanatlı ejderler, damga mühürü kısmında da kanatlı bir aslan tasvir edilmiştir. Urartu mühürçülük san'atının ünik eserlerinden biridir. Üzerinde kanatlı bir dağ geçisi motifi bulunan bazalttan damga mühürü de zikre değer. Ayrıca çok miktarda demir mızrak uçları, taşçı kalem ve âletleri, bronzdan İskit tipi mahmuzlu ok uçları, bilezik ve halkalar ele geçirilmiştir. Bu arada bulunan bronz bir madalyon, üzerindeki tasvir ve kompozisyon bakımından Urartu küçük san'atında tek buluntu niteliğine haizdir. Madalyonun bir yüzünde, karşılıklı olarak, kutsal hayvanlarının üzerinde ayakta duran bir Tanrı ve Tanrıçanın karşılaşma sahnesi resmedilmiştir.

3. Tabaka : 0.55 m. kalınlığındadır. Az miktarda kerpiç kalıntısı, çeşitli dolgu ve döşeme taşları, kül ve kömür parçaları içinde sığır ve koyun gibi hayvanların kemiklerini ihtiva eder. Ele geçen keramiklerin %20'si 1. sınıf tipik Urartu kırmızısı renginde perdahlı parçalardır. Bunların tümü yayvan tabaklara, testi ve testiciklere, stilize motifli kulplara aittir. %80'ini ise 2. sınıf kırmızı ve siyah renkli mutfak kapları, peynirlikler ve ufak kulplu kapların parçaları teşkil etmektedir. Bu arada bulunan kemikten plâstik aslan başı (bilezik protonu) ve plâstik motifli bız tipik eserlerdir. Maden olarak az miktarda demir mızrak uçları v.s. bulunmuştur. Ayrıca bu tabakanın içinde Saraya ait bir klozet taşı bulunması enteresandır.

2. Tabaka : 0.40 m. kalınlığındadır. Kesif bir şekilde, tandır ve ocak artığı kömür parçaları, kül ve mutfak artığı sığır, koyun, keçi ve az miktarda at ve kümes hayvanlarının kemiklerini ihtiva eder. Elde edilen keramiklerin %40'ı 1. sınıf tipik Urartu kırmızısı renginde perdahlı testi, testicik ve tabaklara ait parçalardır. %60'ı ise 2. sınıf kırmızı ve siyah renkli mutfak kapları, peynirlikler, büyük çömlek ve küpler ve tandırlara aittir. Tüm kaplar da bulunmuştur. Bu arada bulunan çok miktardaki çeşitli biley taşları dikkati çekmiştir. Maden olarak, demirden mızrak uçları ve çeşitli taşçı kalemleri çok miktarda ele geçmiştir. Ayrıca demirden fibula, bronz mızrak uçları, bilezik parçaları, çivi ve kabaralar, kapı halkası v.s. gibi eserler mevcuttur.

1. Tabaka : 0.95 m. kalınlığındadır. Anakaya üstü kalıtım toprak, az miktarda yer yer çeşitli keramik parçaları, çok oksitlenmiş demir ve bronz parçacıklar ve seyrek olarak çeşitli cins kemik ihtiva eder.

Burada, bilhassa II. tabakanın göstermiş olduğu kesit, esas mutfak döküntüsünün, Kral Burcunun altından kuzeye doğru alçalan geniş kaya plâtförmünden itibaren başladığını göstermektedir. Bilhassa ufak buluntu bakımından yukarıdaki sıralamadan da anlaşılacağı üzere, çok verimli olan bu sahada gelecek sezonda da çalışmalara devam edilecektir.

Mezarlık sondajı :

Kalenin kuzey eteklerinde uzanan ovada, köy mezarlığının takriben 150.00 m. - 200.00 m. doğusunda yer alan sahada yapılan araştırmalar neticesinde Urartu devrine ait bir mezar meydana çıkarılmıştır. Adı geçen mezar "sandık mezar" tipinde olup, dış görünüş itibarıyla hafif bir tümselti şeklindedir. Mezarın aksı doğu-batı yönündedir. Mezarın tümseltisi takriben 0.30 m. tümselliğinde olup, yığma ocak taşlarından müteşekkildir. Mezarın gömü mahalli, üst seviyeden 1.01 m. derinliktedir. İç boyutları (kuzey-güney) 1.03 m. × (doğu-batı) 1.30 m.'dir, etrafı yassı sal taşları ile sandık şeklinde çevrelenmiştir. Bu taşların üzerinde ise, mezarı örten kapak taşları yer almaktadır. İskelet hocker durumunda olup, yüzü doğuya bakmak üzere, sol yanı üzerine yatırılmıştır. Başın altında ise, yastık şeklinde yassı bir taş mevcuttur. İskeletin genel yapısı, kemiklerin sağlam bir yapı göstermesi, pelvik açılar ve mevcut olduğu kadarıyla kafatasının genel morfolojisi ünik olarak bulunan bu örneğin bir erkeğe ait olabileceğine işaret etmektedir. Gerek sutureler ve gerekse epifisisler eldeki örneğin erişkin bir kimseye ait olduğunu göstermektedir. Sol femur ve sol tibia'dan alınan ölçüler, bu kişinin 1.68 m. boyunda olabileceğine işaret eder*. Mezarda ölü hediyesi olarak sadece, üzeri boya motifli bir kaba ait bir keramik parçası bulunmuştur. Bu da bize mezarın, zamanında soyulmuş olduğunu isbat etmektedir.

Bu arada heyetimiz, yakın çevredeki Urartu kalıntılarını tetkik gayesi ile araştırmalar yapmıştır. Geçen asrın sonunda Lehmann-Haupt tarafından da gezilip, araştırılan Keşiş Gölü yaylasındaki Rusas I. tarafından yaptırılan Urartu barajı heyetimizce de incelenmiştir**. Zamanında Toprakkale ve Van ovasının su ihtiyacını karşılayan ve halen de sulama işlerinde kullanılan bu muazzam baraj ve su tesisleri, tarafımızdan etraflı bir araştırmaya tâbi tutulup, neşriyatı yapılacaktır.

Prof. Dr. AFİF ERZEN

* Adı geçen iskelet İst. Ün. Ed. Fak. Prehistorya Kürsüsü Asistanlarından Güven Arsebük tarafından incelenmiştir!

** Keşiş Gölü yaylasına çıkmamızı temin eden Gürpınar Kaymakamı Yılmaz Türktekin'e teşekkür ederiz.

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ'NİN 1969 YILI ÇALIŞMA RAPORU

Basımevimiz eski yıllarda olduğu gibi 1969 da da bir evvelki yıla oranla daha verimli bir gelişme göstermiştir.

İş Durumu :

Basımevimiz 1969 çalışma yılında 1968 yılından 1.229.925,76 lira fazlasiyle 5.793.207,07 liralık brüt gelir temin etmiş, bu gelirden de 1.605.091,94 lira kâr sağlamıştır.

Son iki yılın sermaye, gelir ve kâr durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

	1968	1969	Artan	Artış yüzdesi
Sermaye	4.250.000,00	4.500.000,00	250.000,00	% 5,88
Brüt Gelir	4.563.281,31	5.793.207,07	1.229.925,76	%26,95
Kâr	1.242.541,25	1.605.091,94	362.550,69	%29,18

Bu tabloda görüldüğü gibi %5,88 oranında çoğaltılan sermayeye karşılık sağlanan gelir %26,95, kâr ise %29,18 dir.

Son iki yılın genel giderleri ve kârı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

	1968	1969	Artan	Artış yüzdesi
Amortisman	446.940,96	560.906,22	113.965,26	%25,50
Personel giderleri	2.148.976,43	2.689.637,65	540.661,22	%25,16
İşletme giderleri	724.822,67	937.571,26	212.748,51	%29,35
Kâr	1.242.541,25	1.605.091,94	362.550,69	%29,18

1969 yılında bütün giderlerde ve kârda 1968'e oranla %25 - 29 arasında artış göze çarpmaktadır. Bu, müessesenin verimli bir şekilde geliştiğinin açık bir ifadesidir.

Genel gider ve kârın brüt gelire oranı ise :

	1968	1969
Amortisman	% 9,8	% 9,7
Personel Giderleri	%47,1	%46,4
İşletme Giderleri	%15,0	%16,2
Kâr	%27,2	%27,2

Yukardaki yüzdelerin bir yıl evvelkinin hemen hemen aynı olması istikrarlı bir işletme politikası izlendiğinin bir delili olup sonuç memnuniyet vericidir.

Basımevinin kârlılık oranı ise şöyledir :

$$\frac{\text{Net Kâr (1.605.091,94)}}{\text{Sermaye (4.500.000,00)}} = 0.35$$

Basımevinin 1969 yılında sermayesine oranla %35 kâr sağladığı görülmektedir. Bu oran 1968 de %29 idi.

Basımevinin 1969 yılı içindeki gelişmesi :

Basımevimiz 1969 içinde, geçen yıl raporumuzda bahsettiğimiz, IBM Computer merkezini kurmuş, Mayıs ayından itibaren program çalışmalarını tamamlayarak çalışmaya başlamıştır.

Ayrıca yıl içinde 71×102 ölçüsünde bir Ofset Baskı makinası ile Monark modeli bir Intertype dizgi makinesi mevcut kapasitemize eklenmiştir.

Basımevimizin 1970 yılında daha da güçlenerek Kurum bütçesine daha geniş katkıda bulunacağını şimdiden söyleyebiliriz.

Türk Tarih Kurumu Basımevi Yönetim Kurulu

Başkan

Prof. Dr. BEKİR SITKI BAYKAL

Üye

Prof. Dr. TAHSİN ÖZGÜÇ

Üye

Prof. Dr. ŞERAFETTİN TURAN

Üye

T.T. Genel Müdürü
ULUĞ İZDEMİR

Üye

Basımevi Müdürü
GÖKMEN İZDEMİR

DENETLEME KURULU RAPORU

TÜRK TARİH KURUMU YÜKSEK GENEL KURULUNA

Sayın Kurulunuzca bizlere verilen denetleme görevi icabı olarak Türk Tarih Kurumu ile Türk Tarih Kurumu Basımevi'nin 1969 yılı bilânçoları defter kayıtları ile birlikte incelenmiş ve 1968 yılı bilânçolarında yazılı kıymetlerin 1969 yılının ilgili hesaplarına aynen devrolunduğu, yıl içerisinde yapılan harcamalar ile muamelelerin Yönetim Kurulu kararlarına ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak yürütüldüğü tesbit olunmuştur.

Kurum ve Basımevi'ne ait defter ve kayıtların muntazam, muamelât ve mevcudatın bunlara muvafık olduğunu, Yüksek Kurulunuzun tetkikine sunulan 1969 yılı bilânçoları ile kâr ve zarar cetvelinin yine bu kayıt ve vesikalara dayandığını arz ve tasdik edilmesini rica ederiz.

Denetleme Kurulu

Prof. Dr. ADNAN ERZİ
T. T. K. Üyesi

Dr. HÂMİT KOŞAY
T. T. K. Üyesi

FAKİHE ÖYMEN
T. T. K. Üyesi

ENİS SANKUR
Türkiye İş Bankası
Muhasebe Müdür
Başyardımcısı

